-7-

ਅਲਵਿਦਾ ਮੇਰੇ ਵਤਨ

ਤਿੱਬਤੀ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ 'ਤੇ ਮੈਂ ਡਰੋਮੋ, ਗਿਆਂਤਸੇ ਅਤੇ ਸ਼ਿਗਾਤਸੇ ਰਾਹੀਂ ਵਾਪਸ ਲਹਾਸਾ ਗਿਆ। ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਮੈਂ ਵੱਡੀ ਭੀੜ ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤਾ ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਤਿੱਬਤੀ ਅਤੇ ਚੀਨੀ ਸਟਾਫ ਦੋਵਾਂ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਂਗ ਮੈਂ ਧਰਮ ਨਿਰਪੱਖ ਮਾਮਲਿਆਂ 'ਤੇ ਜੋ ਕਹਿਣਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੰਖੇਪ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਨੂੰ ਚੀਨੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨਾਲ ਇਮਾਨਦਾਰੀ ਅਤੇ ਨਿਰਪੱਖਤਾ ਨਾਲ ਪੇਸ਼ ਆਉਣ ਦੀ ਜ਼ਰੂਰਤ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਗਲਤੀ ਨੂੰ ਠੀਕ ਕਰਨਾ ਹਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ, ਭਾਵੇਂ ਕਿਸੇ ਨੇ ਵੀ ਗਲਤੀ ਕੀਤੀ ਹੋਵੇ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਸਤਾਰਾਂ-ਨੁਕਾਤੀ ਸਮਝੌਤੇ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਦੀ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵੀ ਕਿਹਾ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹਿਰੂ ਅਤੇ ਚਾਉ ਐਨ-ਲਾਈ ਨਾਲ ਆਪਣੀਆਂ ਗੱਲਬਾਤਾਂ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ, ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਉਸ ਸਾਲ ਫਰਵਰੀ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਹਫ਼ਤੇ ਚੇਅਰਮੈਨ ਮਾਓ ਨੇ ਜਨਤਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਤਿੱਬਤ ਅਜੇ ਸੁਧਾਰਾਂ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ, ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਚੀਨੀ ਦਾਅਵੇ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਈ ਕਿ ਉਹ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਲਈ ਸਨ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਹਿਯੋਗ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ , ਤਾਂ ਉਹ ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਪਾਰਟੀ ਦੀ ਨੀਤੀ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ । ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੂਜਿਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਦੇ ਗੀਤ ਗਾਉਣ ਦਿਓ ਪਰ ਸਾਨੂੰ, ਚੇਅਰਮੈਨ ਮਾਓ ਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਅਨੁਸਾਰ, ਸਵੈ-ਆਲੋਚਨਾਤਮਕ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸਭ ਕੁਝ ਮੌਜੂਦ ਚੀਨੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਅਸਹਿਜ ਸੀ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਯਕੀਨ ਦਿਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਸਭ ਕੁਝ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ , ਜੋ ਵੀ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ । ਮੈਂ ਨਵੇਂ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਮਾਲਕਾਂ ਨੂੰ ਚੇਤਾਵਨੀਆਂ ਵੀ ਭੇਜਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਵੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ ਬੇਨਿਯਮੀਆਂ ਵੱਲ ਇਸ਼ਾਰਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਝਿਜਕ ਨਹੀਂ

ਹੋਵੇਗੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਹਰ ਕਦਮ 'ਤੇ, ਮੇਰੀ ਜ਼ਬਰਦਸਤੀ ਆਸ਼ਾਵਾਦ ਨੂੰ, ਪੂਰਬੀ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਵਿਆਪਕ ਲੜਾਈ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਅਤੇ ਖ਼ਬਰਾਂ ਦੁਆਰਾ ਤਾਜ਼ਾ ਝਟਕੇ ਮਿਲਦੇ ਰਹੇ । ਫਿਰ ਇੱਕ ਦਿਨ ਰਾਜਨੀਤਿਕ ਕਮਿਸ਼ਰ ਜਨਰਲ ਟੈਨ ਕੁਆਨ-ਸੇਨ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਏ ਅਤੇ ਕਿਹਾ

ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਆਂ ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟਣ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਇੱਕ ਪ੍ਰਤੀਨਿਧੀ ਭੇਜਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਮੇਰੀ ਵੀ ਇੱਛਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨ ਲਈ ਇੱਕ ਲਾਮਾ ਭੇਜਿਆ। ਪਰ ਉਹ ਸਹਿਮਤ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਅਤੇ ਜਦੋਂ ਮੈਂ 1 ਅਪ੍ਰੈਲ 1957 ਨੂੰ ਲਹਾਸਾ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਪੂਰੇ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਸਥਿਤੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਚੀਨੀ ਕੰਟਰੋਲ ਤੋਂ, ਸਗੋਂ ਮੇਰੇ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਖਿਸਕਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ।

ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਮੱਧ ਵਿੱਚ ਅਮਡੋ ਅਤੇ ਖਾਮ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਖੁੱਲ੍ਹੀ ਜੰਗ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈ। ਗੌਂਪੋ ਤਾਸ਼ੀ ਨਾਮਕ ਇੱਕ ਵਿਅਕਤੀ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਵਿੱਚ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਆਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਦਿਨੋ-ਦਿਨ ਵਧਦੀ ਜਾ ਰਹੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹਮਲਿਆਂ ਵਿੱਚ ਹੋਰ ਚਲਾਕ ਹੁੰਦੇ ਜਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਚੀਨੀ ਵੀ ਆਪਣੇ ਵੱਲੋਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਮਾਰਨ ਲਈ ਪਛਤਾਵਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਸਬਿਆਂ ਅਤੇ ਪਿੰਡਾਂ 'ਤੇ ਬੰਬ ਸੁੱਟਣ ਲਈ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ, ਸਾਰਾ ਇਲਾਕਾ ਤੋਪਖਾਨੇ ਦੀ ਗਰਜ ਨਾਲ ਤਬਾਹ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਖਾਮ ਅਤੇ ਅਮਡੋ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕ ਲਹਾਸਾ ਭੱਜ ਗਏ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਮੈਦਾਨੀ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿੱਚ ਡੇਰਾ ਲਾ ਲਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕੁਝ ਕਹਾਣੀਆਂ ਇੰਨੀਆਂ ਭਿਆਨਕ ਸਨ ਕਿ ਮੈਂ ਕਈ ਸਾਲਾਂ ਤੱਕ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਡਰਾਉਣ ਲਈ ਚੀਨੀਆਂ ਦੁਆਰਾ ਵਰਤੇ ਗਏ ਤਰੀਕੇ ਇੰਨੇ ਘਿਣਾਉਣੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਲਪਨਾ ਤੋਂ ਪਰੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਵੀ 1959 ਵਿੱਚ ਅੰਤਰਰਾਸ਼ਟਰੀ ਨਿਆਂਇਕ ਕਮਿਸ਼ਨ ਦੀ ਰਿਪੋਰਟ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੋਣ ਤੱਕ ਇਸ ਸਭ 'ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ।

ਫਿਰ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਸਲੀਬ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ, ਸਰੀਰ ਦੇ ਟੁਕੜੇ ਕਰਨੇ ,

ਆਪਣੇ ਸ਼ਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਤੋਂ ਅੰਗ ਕੱਟਣੇ ਆਮ ਗੱਲ ਸੀ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਿਰ ਵੱਢਣਾ, ਜ਼ਿੰਦਾ ਸਾੜਨਾ, ਕੁੱਟ-ਕੁੱਟ ਕੇ ਮਾਰਨਾ ਅਤੇ ਜ਼ਿੰਦਾ ਦਫ਼ਨਾਣਾ, ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਮਾਰਨਾ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤੇਜ਼ ਦੌੜਦੇ ਘੋੜਿਆਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਘਸੀਟਣਾ, ਉਲਟਾ ਲਟਕਾਉਣਾ ਜਾਂ ਹੱਥ-ਪੈਰ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਬਰਫੀਲੇ ਪਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸੁੱਟਣਾ ਆਮ ਗੱਲ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਫਾਂਸੀ ਦੇ ਰਸਤੇ 'ਤੇ, ਉਹ "ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਜ਼ਿੰਦਾਬਾਦ" ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਲਗਾਉਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਮਾਸ-ਕੰਡਿਆਂ ਨਾਲ ਉਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਜੀਭਾਂ ਚੀਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ।

ਇਹ ਜਾਣਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਆਫ਼ਤ ਆ ਰਹੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਮੈਂ 1959 ਵਿੱਚ ਮੋਨਲਮ ਤਿਉਹਾਰ 'ਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਮੱਠ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਦੇਵਾਂਗਾ, ਜੋ ਕਿ ਹੁਣ ਤੋਂ ਅਠਾਰਾਂ ਮਹੀਨੇ ਬਾਅਦ ਆਓਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਮਾਂ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਜਿੰਨੀ ਜਲਦੀ ਹੋ ਸਕੇ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਹੋ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ । ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਪੰਡਿਤ ਨਹਿਰੂ ਦੇ ਲਹਾਸਾ ਆਉਣ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਤਿੱਬਤ ਜਾਣ ਲਈ ਮੇਰਾ ਸੱਦਾ (ਚੀਨੀ ਰਾਜਦੂਤ ਦੁਆਰਾ ਗਰਮਜੋਸ਼ੀ ਨਾਲ ਸਵੀਕਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ) ਸਵੀਕਾਰ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਉਸਦੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਚੀਨੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਵਧੇਰੇ ਸੱਭਿਅਕ ਢੰਗ ਨਾਲ ਵਿਵਹਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰੇਗੀ।

ਇਸ ਦੌਰਾਨ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਿੱਚ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਚੱਲਦੀ ਰਹੀ ਜਿਵੇਂ ਛੇ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਚੀਨੀਆਂ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਬਾਰ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਚੀਨੀ ਖੁਦ ਜ਼ਿਆਦਾ ਹਮਲਾਵਰ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਹੁਣ ਤੋਂ ਜਦੋਂ ਵੀ ਜਨਰਲ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਆਉਂਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਹ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਉਹ ਆਪਣੀਆਂ ਬੰਦੂਕਾਂ ਨੂੰ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆਉਂਦੇ ਸਨ, ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਚੋਲਿਆਂ ਹੇਠ ਲੁਕਾ ਕੇ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਅਜੀਬ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬੈਠਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ ।

ਹਾਲਾਂਕਿ, ਬੰਦੂਕਾਂ ਦੀਆਂ ਨਾਲੀਆਂ ਫਿਰ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ । ਜਦੋਂ ਉਹ ਬੋਲਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਂਗ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਉਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ । ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਫਿੱਕੇ ਚਿਹਰੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਅਸਲ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ।

ਤਿਆਰੀ ਕਮੇਟੀ ਵੀ ਵਿਅਰਥ ਨੀਤੀ ਸੋਧਾਂ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਯਮਿਤ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਿਲਦੀ ਸੀ। ਚੀਨੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਉਸ ਪਰਦੇ ਨੂੰ ਖਿੱਚਣ ਲਈ ਇੱਕ ਅਵਿਸ਼ਵਾਸ਼ਯੋਗ ਹੱਦ ਤੱਕ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਸਦੇ ਤਹਿਤ ਉਹ ਪੂਰੇ ਦੇਸ਼ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀਆਂ ਨਾਪਾਕ ਗਤੀਵਿਧੀਆਂ ਨੂੰ ਅੰਜਾਮ ਦੇ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਬੇਵੱਸ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। ਫਿਰ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਅਸਤੀਫਾ ਦੇ ਦਿੱਤਾ (ਜੋ ਮੈਂ ਹੁਣ ਕਰਨ ਬਾਰੇ ਸੋਚ ਰਿਹਾ ਸੀ) ਜਾਂ ਸਿੱਧੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਚੀਨੀਆਂ ਦਾ ਵਿਰੋਧ ਕੀਤਾ, ਤਾਂ ਨਤੀਜਾ ਤਬਾਹੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਨਾਲ ਹੀ, ਮੈਂ ਲਹਾਸਾ ਅਤੇ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਹੋਰ ਖੇਤਰਾਂ ਨੂੰ ਗੁਆਉਣਾ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਜੋ ਅਜੇ ਤੱਕ ਖੂਨ-ਖਰਾਬੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਸਨ। ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ, ਚੀਨੀ ਫੌਜ ਦੇ ਘੱਟੋ-ਘੱਟ ਅੱਠ ਡਿਵੀਜ਼ਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ 150,000 ਤੋਂ ਵੱਧ ਸੀ, ਪੂਰਬ ਵਿੱਚ ਅਨਿਯਮਿਤ ਘੋੜਸਵਾਰਾਂ ਅਤੇ ਪਹਾੜੀ ਯੋਧਿਆਂ ਨਾਲ, ਆਧੁਨਿਕ ਯੁੱਧ ਢੰਗ ਨਾਲ ਟਕਰਾਅ ਵਿੱਚ ਰੁੱਝੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਜਿੰਨਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੈਂ ਭਵਿੱਖ ਬਾਰੇ ਸੋਚਿਆ, ਓਨੀ ਹੀ ਘੱਟ ਉਮੀਦ ਮੈਨੂੰ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤੀ। ਅਜਿਹਾ ਲੱਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਜਾਂ ਮੇਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੇ ਜੋ ਵੀ ਕੀਤਾ, ਸਾਰਾ ਤਿੱਬਤ ਜਲਦੀ ਜਾਂ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਨਵੇਂ ਚੀਨੀ ਸਾਮਰਾਜ ਦਾ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਜਾਗੀਰਦਾਰ ਰਾਜ ਬਣ ਜਾਵੇਗਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਧਾਰਮਿਕ ਜਾਂ ਸੱਭਿਆਚਾਰਕ ਆਜ਼ਾਦੀ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ, ਇੱਕ ਸੁਤੰਤਰ ਆਵਾਜ਼ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਤਾਂ ਗਲ ਹੀ ਛੱਡੋ ।

ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਵਿੱਚ, ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਹੁਣ ਸਥਾਈ ਤੌਰ 'ਤੇ ਰਹਿ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਚੱਲਦੀ ਰਹੀ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਚਮਕਦੇ ਬੁੱਧ ਅਜੇ ਵੀ ਅਣਗਿਣਤ ਦੀਵਿਆਂ ਦੀ ਮੱਧਮ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੇ ਸਨ, ਇਹ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ ਅਸਥਿਰਤਾ ਅਤੇ ਭਰਮ ਦੀ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਰੁਟੀਨ ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸੀ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਪਹਿਲਾਂ, ਪੰਜ ਵਜੇ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉੱਠਦਾ ਸੀ, ਅਤੇ ਸਵੇਰ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਹਿੱਸਾ ਪੜ੍ਹਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਇੱਕ ਅਧਿਆਪਕ ਧਰਮ ਗ੍ਰੰਥਾਂ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਜੋ ਪੜ੍ਹਿਆ ਸੀ ਉਸ 'ਤੇ ਚਰਚਾ ਕਰਨ ਲਈ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ ਸੈਨਸ਼ਾਪ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਚਾਰ ਸਨ, ਅਤੇ ਮੈਂ ਬਾਕੀ ਦਿਨ ਬਹਿਸ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮੇਰੀ ਪਰਖ ਕੀਤੀ ਜਾਣੀ ਸੀ। ਆਮ ਵਾਂਗ, ਮੈਂ ਮਹੀਨੇ ਦੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲ ਦੇ ਇੱਕ ਮਕਬਰੇ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਸੇਵਾ ਦੀ ਪ੍ਰਧਾਨਗੀ ਕਰਦਾ ਸੀ।

ਚੀਨੀ ਹਮਲੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਹਾਸਾ ਖੁਦ ਕਾਫ਼ੀ ਬਦਲ ਗਿਆ ਸੀ। ਕਮਿਊਨਿਸਟ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਸ਼ਰਿਤਾਂ ਨੂੰ ਰਹਿਣ ਲਈ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਬਣਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਆਧੁਨਿਕ ਚੀਨੀ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਸੰਕੇਤ ਸਨ ਜੋ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਰਾਜਧਾਨੀ ਨੂੰ ਨਿਗਲਣ ਵਾਲਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਕਈ ਨਵੀਆਂ ਬੈਰਕਾਂ ਅਤੇ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਹਸਪਤਾਲ ਅਤੇ ਸਕੂਲ ਬਣਾਇਆ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਅਫਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਿੱਬਤੀ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਕੰਮ ਦੇ ਸਨ, । ਵਿਗੜਦੀ ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਫੌਜ ਨੇ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੁਆਰਟਰਾਂ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਖੱਡਾਂ ਪੁੱਟਣੀਆਂ ਅਤੇ ਰੇਤ ਦੀਆਂ ਬੋਰੀਆਂ ਰੱਖਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀਆਂ। ਅਤੇ ਹੁਣ ਜਦੋਂ ਉਹ ਬਾਹਰ ਆਉਂਦੇ , ਜਿੱਥੇ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਜੋੜਿਆਂ ਵਿੱਚ ਬਾਹਰ ਜਾਣਾ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਮਝਦੇ ਸਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਸਿਰਫ਼ ਗਾਰਡਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਪਰ ਇਸ ਦੁਨੀਆ ਨਾਲ ਮੇਰਾ ਸੰਪਰਕ ਸੀਮਤ ਸੀ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਜਾਣਕਾਰੀ ਮੇਰੇ ਜਮਾਦਾਰਾਂ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਟਾਫ ਦੁਆਰਾ ਲਿਆਂਦੀਆਂ ਗਈਆਂ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਖ਼ਬਰਾਂ ਤੋਂ ਆਉਂਦੀ ਸੀ।

1958 ਦੀ ਬਸੰਤ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਨਵੇਂ ਘਰ ਵਿੱਚ ਚਲਾ ਗਿਆ, ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਹਰ ਇੱਕ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦਾ ਰਿਵਾਜ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਪਾਰਕ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣਾ ਘਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਦੂਜਿਆਂ ਵਾਂਗ, ਮੇਰਾ ਘਰ ਬਹੁਤ ਛੋਟਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲਈ ਨਹੀਂ ਵਰਤਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਸ ਵਿੱਚ ਆਧੁਨਿਕ ਫਿਟਿੰਗਾਂ ਅਤੇ ਉਪਕਰਣਾਂ ਨਾਲ ਲੈਸ ਹੋਣ ਦਾ ਮਾਣ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਪੁਰਾਣੇ ਲੱਕੜ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਦੀ ਥਾਂ ਇੱਕ ਆਧੁਨਿਕ ਲੋਹੇ ਦੇ ਬਿਸਤਰੇ ਨੇ ਲੈ ਲਈ ਸੀ ਅਤੇ ਬਾਥਰੂਮ ਵਿੱਚ ਲਗਾਤਾਰ ਪਾਣੀ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਗਰਮ ਕਰਨ ਲਈ ਪਾਈਪਿੰਗ ਵੀ ਸੀ ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਇਹ ਸਹੀ ਢੰਗ ਨਾਲ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਵਿੱਚ ਮੇਰਾ ਠਹਿਰਾਅ ਰੁਕ ਗਿਆ ਸੀ। ਦੋਵੇਂ ਮੰਜ਼ਿਲਾਂ 'ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਵੀ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਅਧਿਆਪਨ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਰਵਾਇਤੀ ਤਿੱਬਤੀ ਗੱਦਿਆਂ ਦੀ ਬਜਾਏ ਮੇਜ਼ ਅਤੇ ਕੁਰਸੀਆਂ (ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਦੀ ਸਹੂਲਤ ਲਈ) ਸਨ ਅਤੇ, ਜਿੱਥੋਂ ਤੱਕ ਮੈਨੂੰ ਸਹੀ ਯਾਦ ਹੈ, ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਦੁਆਰਾ ਤੋਹਫ਼ੇ ਵਿੱਚ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਰੇਡੀਓ ਸੈੱਟ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਪੂਰਾ ਘਰ ਸੀ। ਬਾਹਰ ਇੱਕ ਛੋਟਾ

ਜਿਹਾ ਤਲਾਅ ਸੀ, ਸੁੰਦਰ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਸਜਾਵਟ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਬਾਗ ਸੀ।

ਮੈਂ ਖੁਦ ਪੌਦਿਆਂ ਦਾ ਮੁਆਇਨਾ ਕੀਤਾ। ਲਹਾਸਾ ਵਿੱਚ ਸਭ ਕੁਝ ਵਧੀਆ ਉੱਗਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਬਾਗ ਜਲਦੀ ਹੀ ਰੰਗੀਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ, ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸੀ, ਪਰ ਖੁਸ਼ੀ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਰਹੀ।

ਖਾਮ, ਅਮਡੋ ਅਤੇ ਹੁਣ ਕੇਂਦਰੀ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਲੜਾਈ ਜ਼ੋਰਾਂ 'ਤੇ ਸੀ। ਗਰਮੀਆਂ ਤੱਕ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਏ ਫੌਜ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਘੱਟ ਸਪਲਾਈ ਦੇ ਬਾਵਜੂਦ ਲਹਾਸਾ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਛਾਪੇਮਾਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕੁਝ ਹਥਿਆਰ ਜੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੀਨੀਆਂ ਤੋਂ ਫੜੇ ਸਨ, ਕੁਝ ਤਾਸ਼ੀਲੁਨਪੋ ਨੇੜੇ ਤਿੱਬਤੀ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਹਥਿਆਰ ਡਿਪੂ 'ਤੇ ਛਾਪੇਮਾਰੀ ਤੋਂ ਆਏ ਸਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੀਆਈਏ ਦੀ ਦਿਆਲਤਾ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਪਰ ਉਹ ਅਜੇ ਵੀ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੈਸ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਜਲਾਵਤਨੀ ਵਿੱਚ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਹਥਿਆਰ ਅਤੇ ਪੈਸਾ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਭੇਜਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਿਸ਼ਨਾਂ ਨੇ ਚੀਨੀ ਫੌਜਾਂ ਨਾਲੋਂ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਨੂੰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਨੁਕਸਾਨ ਪਹੁੰਚਾਇਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਅਮਰੀਕੀ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗੇ, ਇਸ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਮਰੀਕਾ ਦੁਆਰਾ ਬਣਾਏ ਹਥਿਆਰਾਂ ਦੀ ਸਪਲਾਈ ਨਾ ਕਰਨ ਦਾ ਧਿਆਨ ਰੱਖਿਆ। ਇਸ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕੁਝ ਕੱਚੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਬਣੇ ਬਾਜ਼ੂਕਾ ਅਤੇ ਕੁਝ ਪ੍ਰਾਚੀਨ ਬ੍ਰਿਟਿਸ਼ ਰਾਈਫਲਾਂ ਸੁੱਟ ਦਿੱਤੀਆਂ, ਜੋ ਕਦੇ ਪਾਕਿਸਤਾਨ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਆਮ ਵਰਤੋਂ ਵਿੱਚ ਸਨ, ਤਾਂ ਜੋ ਫੜੇ ਜਾਣ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਰੋਤ ਲੁਕ ਜਾਵੇ। ਪਰ ਜਿਸ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹਵਾ ਤੋਂ ਸੁੱਟਿਆ ਗਿਆ ਸੀ, ਉਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਲਗਭਗ ਬੇਕਾਰ ਬਣਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਪਰੋਂ ਸੁੱਟਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਕੁਦਰਤੀ ਤੌਰ 'ਤੇ, ਮੈਂ ਕਦੇ ਕੋਈ ਲੜਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇਖੀ। ਪਰ ਸੱਤਰ ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਵਿੱਚ, ਇੱਕ ਬੁੱਢੇ ਲਾਮਾ, ਜੋ ਹਾਲ ਹੀ ਵਿੱਚ ਤਿੱਬਤ ਤੋਂ ਬਚ ਕੇ ਆਇਆ ਸੀ, ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਸਨੇ ਕਿਵੇਂ ਅਮਡੋ ਦੇ ਇੱਕ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿੱਚ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਉੱਚੀ ਝੌਂਪੜੀ ਤੋਂ ਇੱਕ ਝੜਪ ਦੇਖੀ ਸੀ।

ਛੇ ਘੋੜਸਵਾਰਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਸਮੂਹ ਨੇ ਨਦੀ ਦੇ ਇੱਕ ਮੋੜ 'ਤੇ ਕਈ

ਗੁਣਾ ਮਜ਼ਬੂਤ ਚੀਨੀ ਫੌਜ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ। ਨਤੀਜਾ ਭਗਦੜ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਨਿਕਲਿਆ। ਚੀਨੀ ਘਬਰਾ ਗਏ ਅਤੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਭਿਆਨਕ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਆਪਣੇ ਹੀ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੀ ਵੱਡੀ ਗਿਣਤੀ ਮਰ ਗਈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ, ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਘੋੜਸਵਾਰ ਵਾਪਸ ਆਏ ਅਤੇ ਦੁਬਾਰਾ ਹਮਲਾ ਕੀਤਾ, ਪਹਾੜੀਆਂ ਵਿੱਚ ਦੁਬਾਰਾ ਗਾਇਬ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ , ਇਸ ਵਾਰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦਿਸ਼ਾ ਤੋਂ। ਮੈਂ ਅਜਿਹੀ ਬਹਾਦਰੀ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ।

ਅਟੱਲ ਸੰਕਟ ਬਿੰਦੂ ਅੰਤ ਵਿੱਚ 1958 ਦੇ ਦੂਜੇ ਅੱਧ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਜਦੋਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਆਂ ਦੇ ਗਠਜੋੜ, ਚੁਸ਼ੀ-ਗੰਗਡ੍ਰੁਕ ਦੇ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਤਸੇਥਾਂਗ ਵਿਖੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਚੀਨੀ ਫੌਜੀ ਅੱਡੇ ਨੂੰ ਘੇਰ ਲਿਆ, ਜੋ ਕਿ ਲਹਾਸਾ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਤੋਂ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਦੀ ਦੂਰੀ 'ਤੇ ਸੀ।

ਇਸ ਮੌਕੇ 'ਤੇ ਜਨਰਲ ਟੈਨ ਕੁਆਨ ਨਾਲ ਮੇਰੀਆਂ ਮੁਲਾਕਾਤਾਂ ਹੋਰ ਵੀ ਵੱਧ ਗਈਆਂ। ਉਹ ਇੱਕ ਕਿਸਾਨ ਵਰਗਾ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦਾ ਸੀ। ਪੀਲੇ ਦੰਦਾਂ ਅਤੇ ਛੋਟੇ ਵਾਲਾਂ ਵਾਲਾ ਇਹ ਜਨਰਲ ਲਗਭਗ ਹਰ ਹਫ਼ਤੇ ਆਪਣੇ ਤੁਰਦੇ-ਫਿਰਦੇ ਆਕੜਖਾਂ ਦੁਭਾਸ਼ੀਏ ਲੈ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ, ਭਰਮਾਉਣ ਅਤੇ ਗਾਲਾਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਆਉਣ ਲੱਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਉਹ ਮਹੀਨੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਸੀ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਮੈਨੂੰ ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਵਿਖੇ ਆਪਣੇ ਵਾਰਤਾ ਰੂਮ ਤੋਂ ਨਫ਼ਰਤ ਹੋਣ ਲੱਗ ਪਈ। ਇਸਦਾ ਮਾਹੌਲ ਸਾਡੀਆਂ ਮੀਟਿੰਗਾਂ ਦੇ ਤਣਾਅ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਸੀ।

ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਜਨਰਲ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ 'ਬਾਗ਼ੀਆਂ' ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਤਿੱਬਤੀ ਫੌਜ ਭੇਜਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨਾ ਮੇਰਾ ਫਰਜ਼ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੇਰੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਫੌਜਾਂ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਜਾ ਰਣਗੀਆਂ, ਤਾਂ ਉਹ ਗੁੱਸੇ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਦੀ ਬੇਈਮਾਨੀ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਸਾਡੇ ਲਈ ਬਹੁਤ ਬੁਰਾ ਹੋਵੇਗਾ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਉਸਨੇ ਤਕਤਸਰ ਰਿਨਪੋਚੇ ਅਤੇ ਗਿਆਲੋ ਥੋਂਡੁਪ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਕਈ ਸਾਬਕਾ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜੋ ਵਿਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਸਨ, ਨੂੰ ਅਪਰਾਧੀ ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤਿੱਬਤੀ ਨਾਗਰਿਕਤਾ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦਾ ਆਦੇਸ਼ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਂ ਇਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਇਹ ਸੋਚ ਕੇ ਕਿ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਰੇ ਬਾਹਰ ਸਨ ਅਤੇ ਇਸ ਲਈ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਸਨ ਅਤੇ ਦੂਜਾ, ਲਹਾਸਾ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਚੀਨੀ ਟਕਰਾਅ ਨੂੰ ਸੱਦਾ ਦੇਣ ਦੀ ਬਜਾਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਫਿਲਹਾਲ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਨਾ ਬਿਹਤਰ

ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਜੇਕਰ ਲਹਾਸਾ ਦੇ ਲੋਕ ਲੜਾਈ ਵਿੱਚ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਬਹਾਲ ਹੋਣ ਦੀ ਕੋਈ ਉਮੀਦ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗੀ।

ਇਸ ਦੌਰਾਨ, ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਏ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨ ਦੇ ਮੂਡ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਕਰ ਰਹੇ ਕੰਮਾਂ ਲਈ ਮੇਰੀ ਪ੍ਰਵਾਨਗੀ ਲੈਣ ਦੀ ਵੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ। ਮੈਨੂੰ ਅਫ਼ਸੋਸ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ, ਨੌਜਵਾਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਭਗਤ ਹੋਣ ਕਰਕੇ, ਮੈਂ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸੀ। ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਨੇੜਲੇ ਭਵਿੱਖ ਵਿੱਚ ਨਹਿਰੂ ਦੀ ਫੇਰੀ ਦੀ ਉਮੀਦ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਪਰ ਆਖਰੀ ਸਮੇਂ 'ਤੇ ਚੀਨੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਇਸਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਜਨਰਲ ਟੈਨ ਕੁਆਨ-ਸੇਨ ਨੇ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਮੰਤਰੀ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਦੀ ਗਰੰਟੀ ਨਹੀਂ ਦੇ ਸਕਦੇ ਅਤੇ ਸੱਦਾ ਵਾਪਸ ਲੈਣਾ ਪਵੇਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਝਟਕਾ ਸੀ।

118 ਆਜ਼ਾਦ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ

1958 ਦੀਆਂ ਗਰਮੀਆਂ ਦੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਅੰਤਿਮ ਮੱਠ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤੀ ਹਿੱਸੇ ਲਈ ਸੇਰਾ ਮੱਠ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਟ੍ਰੇਪੁੰਗ ਮੱਠ ਗਿਆ। ਇਸ ਵਿੱਚ ਦੋਵਾਂ ਅਧਿਐਨ ਕੇਂਦਰਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਹੁਸ਼ਿਆਰ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨਾਲ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਬਹਿਸ ਸ਼ਾਮਲ ਸੀ। ਟ੍ਰੇਪੁੰਗ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲਾ ਦਿਨ ਜਨਤਕ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਕਈ ਹਜ਼ਾਰ ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਦੇ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਸਮੂਹ ਨਾਲ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਇਆ। ਭਗਵਾਨ ਬੁੱਧ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਅਤੇ ਉੱਤਰਾਧਿਕਾਰੀਆਂ ਪ੍ਰਤੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਭਾਰਤੀ ਰਿਸ਼ੀ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਸਨ, ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹੰਝੂਆਂ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿੱਤਾ।

ਡ੍ਰੇਪੁੰਗ ਛੱਡਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਮੈਂ ਰਿਵਾਜ ਅਨੁਸਾਰ, ਮੱਠ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੀ ਪਹਾੜੀ ਦੀ ਚੋਟੀ 'ਤੇ ਗਿਆ ਜਿੱਥੋਂ ਸੈਂਕੜੇ ਮੀਲ ਤੱਕ ਫੈਲਿਆ ਇੱਕ ਸੁੰਦਰ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇਖਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਲਈ ਉਚਾਈ ਦੀ ਬਿਮਾਰੀ ਨੂੰ ਜੋਖਮ ਬਣਾਉਣ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਉੱਚਾ ਸੀ। ਪਰ ਪਠਾਰ ਸੁੰਦਰ ਆਲ੍ਹਣੇ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪੰਛੀਆਂ ਅਤੇ ਜੰਗਲੀ ਫੁੱਲਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਉੱਚਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਵਿੱਚ ਉਪਲ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਸ਼ਾਨਦਾਰ ਪੌਦੇ ਲੰਬੇ ਅਤੇ ਕੰਡੇਦਾਰ, ਫਿੱਕੇ ਨੀਲੇ ਅਤੇ ਡੈਲਫਿਨੀਅਮ ਵਰਗੇ ਆਕਾਰ ਦੇ ਸਨ।

ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਨਮੋਹਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਾਂ ਦਾ ਆਨੰਦ ਇਸ ਤੱਥ ਦੁਆਰਾ

ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਤਿੱਬਤੀ ਸੈਨਿਕਾਂ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਪਹਾੜਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰਨਾ ਜਰੂਰੀ ਸੀ।

ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਟ੍ਰੇਪੁੰਗ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਸਾਹਮਣੇ ਕੰਡਿਆਲੀਆਂ ਤਾਰਾਂ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਚੀਨੀ ਫੌਜੀ ਕਿਲਾ ਸੀ ਅਤੇ ਬੰਕਰ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਸਿਪਾਹੀਆਂ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਆਪਣੇ ਛੋਟੇ ਹਥਿਆਰਾਂ ਅਤੇ ਤੋਪਖਾਨੇ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦੇ ਸੁਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਸੀ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਲਹਾਸਾ ਵਾਪਸ ਆਇਆ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਹੁਣ ਤੱਕ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਢੰਗ ਨਾਲ ਪਾਸ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਠਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ, ਜਿਸਦਾ ਨਾਮ ਪੇਮਾ ਗਾਇਲਟਸਨ ਸੀ, ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜੇ ਮੈਨੂੰ ਇੱਕ ਆਮ ਭਿਕਸ਼ੂ ਵਾਂਗ ਪੜ੍ਹਾਈ ਦਾ ਮੌਕਾ ਦਿੱਤਾ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਹੁਨਰ ਬੇਮਿਸਾਲ ਹੁੰਦਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਆਲਸੀ ਚੇਲੇ ਨੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬਦਨਾਮ ਨਹੀਂ ਕਰਵਾਇਆ।

ਇਸ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਸੁਹਾਵਣੇ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਰਾਜਧਾਨੀ ਵਾਪਸ ਆਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਮੈਨੂੰ ਹਾਲਾਤ ਮੇਰੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮਾੜੇ ਮਿਲੇ। ਲਹਾਸਾ ਦੇ ਬਾਹਰ ਚੀਨੀ ਅੱਤਿਆਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੋਰ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ ਆ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਡੇਰਾ ਲਾ ਲਿਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਤਿੱਬਤੀ ਆਬਾਦੀ ਦੁੱਗਣੀ ਹੋ ਗਈ ਹੋਵੇਗੀ। ਫਿਰ ਵੀ ਇੱਕ ਬੇਚੈਨ ਜੰਗਬੰਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਕੋਈ ਅਸਲ ਲੜਾਈ ਨਹੀਂ ਹੋਈ ਸੀ। ਉਸੇ ਸਮੇਂ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪਤਝੜ ਦੌਰਾਨ ਆਪਣੀਆਂ ਬਹਿਸਾਂ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਗੈਂਡੇਨ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਕਈ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਖਣ ਜਾਣ ਦਾ ਮੌਕਾ ਲੈਣ ਲਈ ਕਿਹਾ, ਜਿੱਥੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਜ਼ਮੀਨ "ਬੁੱਧ ਧਰਮ ਦੇ ਰਖਵਾਲਿਆਂ" ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਸੰਭਾਵਤ ਯੋਜਨਾ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਫਿਰ ਸਤਾਰ੍ਹਾਂ ਬਿੰਦੂ 'ਸਮਝੌਤੇ' ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰ ਦੇਵਾਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਸਹੀ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਵਿੱਚ ਬਹਾਲ ਕਰ ਦਿਆਂ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਸਤਾਵ 'ਤੇ ਗੰਭੀਰਤਾ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਇਹ ਸਿੱਟਾ ਕੱਢਣ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਹੋਣਾ ਪਿਆ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕੁਝ ਵੀ ਸਕਾਰਾਤਮਕ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਅਜਿਹਾ ਐਲਾਨ ਸਿਰਫ਼ ਚੀਨੀਆਂ ਨੂੰ ਭਿਆਨਕ ਹਮਲੇ ਲਈ ਉਕਸਾਏਗਾ।

ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਲੰਬੇ, ਠੰਡੇ ਸਰਦੀਆਂ ਦੇ ਮਹੀਨਿਆਂ ਦੌਰਾਨ ਆਪਣੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਲਹਾਸਾ ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ। ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਦੇ ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਮੋਨਲਾਮ ਤਿਉਹਾਰ ਦੌਰਾਨ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਅੰਤਿਮ ਪ੍ਰੀਖਿਆਵਾਂ ਦੇਣੀਆਂ ਪਈਆਂ। ਆਪਣੇ ਕੰਮ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਸੀ। ਲਗਭਗ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਮੈਂ ਸ਼ਾਂਤੀਪੂਰਨ ਲੋਕਾਂ ਵਿਰੁੱਧ ਚੀਨੀ ਅੱਤਿਆਚਾਰਾਂ ਦੀਆਂ ਨਵੀਆਂ ਖ਼ਬਰਾਂ ਸੁਣਦਾ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰ ਖ਼ਬਰਾਂ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਪਰ ਇਸ ਤੋਂ ਵੀ ਮੈਨੂੰ ਦਿਲਾਸਾ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ ਸੀ। ਛੇ ਮਿਲੀਅਨ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਹੋਣ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੀ ਮੈਨੂੰ ਅੱਗੇ ਵਧਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਮੇਰਾ ਆਪਣਾ ਧਰਮ ਸੀ। ਹਰ ਸਵੇਰ, ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਖਣਕਦੀ ਹੋਈ ਵੇਦੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਰਨ ਲਈ ਬੈਠਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਛੋਟੀਆਂ ਮੂਰਤੀਆਂ ਚੁੱਪ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਵਿੱਚ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਸਨ, ਮੈਂ ਸਾਰੇ ਸੰਵੇਦਨਸ਼ੀਲ ਜੀਵਾਂ ਲਈ ਹਮਦਰਦੀ ਵਿਕਸਤ ਕਰਨ 'ਤੇ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਲਗਾਤਾਰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਬੁੱਧ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਦੀ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਡਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਇੱਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਾਡਾ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਇਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਸੀ, ਮੈਂ ਕਦੇ ਵੀ ਸ਼ੱਕ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਕਿ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਸੀ।

ਆਖ਼ਰਕਾਰ ਸਾਡਾ ਨਵਾਂ ਸਾਲ ਆਇਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਨੋਰਬੁਲਿੰਗਕਾ ਨੂੰ ਮੋਨਲਾਮ ਤਿਉਹਾਰ ਲਈ ਜੋਖਾਂਗ ਜਾਣ ਲਈ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ, ਜਿਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੇਰੀ ਅੰਤਿਮ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਆਈ। ਮੇਰੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਠੀਕ ਪਹਿਲਾਂ, ਜਨਰਲ ਚਿਆਂਗ ਚਿਨ-ਵੋ ਆਇਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਸਦਾ ਰਿਵਾਜ ਸੀ, ਅਤੇ ਨਵੇਂ ਸਾਲ ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ। ਉਸਨੇ ਲਹਾਸਾ ਵਿੱਚ ਚੀਨ ਤੋਂ ਇੱਕ ਨਾਚ ਮੰਡਲੀ ਦੇ ਆਉਣ ਦਾ ਐਲਾਨ ਵੀ ਕੀਤਾ।

ਕੀ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਚਾਹਾਂਗਾ?

ਮੈਂ ਹਾਂ ਵਿੱਚ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਕਿਤੇ ਵੀ ਨਾਚ ਦਿਖਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਕਿਉਂਕਿ ਚੀਨੀ ਫੌਜੀ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਵਿੱਚ ਫੁੱਟਲਾਈਟਾਂ ਵਾਲਾ ਇੱਕ ਢੁਕਵਾਂ ਸਟੇਜ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਬਿਹਤਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਜਾ ਸਕਾਂ। ਇਹ ਵਾਜਬ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਨੋਰਬੁਲਿੰਗਕਾ ਵਿੱਚ ਅਜਿਹੀਆਂ ਸਹੂਲਤਾਂ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਉੱਥੇ ਜਾ ਕੇ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਜੋਖਾਂਗ ਪਹੁੰਚਿਆ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਮੈਂ ਉਮੀਦ ਕੀਤੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਮੰਦਰ ਨੂੰ ਆਮ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਭੀੜ ਵਾਲਾ ਪਾਇਆ। ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਦੂਰ-ਦੁਰਾਡੇ ਸਥਾਨਾਂ ਤੋਂ ਆਈ ਵੱਡੀ ਭੀੜ ਵਿੱਚ ਲਗਭਗ 25-30 ਹਜ਼ਾਰ ਭਿਕਸ਼ੂ ਹੋਣਗੇ।

ਬਰਖੋਰ ਅਤੇ ਲਿੰਗਕੋਰ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਪਰਿਕਰਮਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂਆਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਕੁਝ, ਪੂਜਾ ਚੱਕਰ ਫੜ ਕੇ, ਪਵਿੱਤਰ ਸ਼ਬਦਾਂ "ਓਮ ਮਣੀ ਪਦਮ ਹਮ" ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਜੋ ਕਿ ਸਾਡੇ ਰਾਸ਼ਟਰੀ ਮੰਤਰ ਵਾਂਗ ਸੀ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਮੱਥੇ, ਗਰਦਨ ਅਤੇ ਦਿਲਾਂ 'ਤੇ ਛੂਹਿਆ ਅਤੇ ਫਿਰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਝੁਕ ਗਏ। ਮੰਦਰ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਵਾਲਾ ਬਾਜ਼ਾਰ ਵੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਰੰਗ-ਬਿਰੰਗੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਵਿੱਚ ਔਰਤਾਂ ਫਰਸ਼ ਨੂੰ ਛੂਹ ਰਹੀਆਂ ਸਨ, ਚਮਕਦਾਰ ਲਾਲ ਗੁੱਤਾਂ ਵਿੱਚ ਬੰਨ੍ਹੇ ਲੰਬੇ ਵਾਲਾਂ ਅਤੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੋਂ ਰਾਈਫਲਾਂ ਲਟਕਾਈਆਂ ਹੋਈਆਂ ਸਨ। ਪਹਾੜੀਆਂ ਤੋਂ ਆਏ ਖਾਨਾਬਦੋਸ਼ ਅਤੇ ਹਰ ਜਗ੍ਹਾ ਖੁਸ਼ ਬੱਚੇ।

ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕਮਰੇ ਦੀ ਖਿੜਕੀ ਵਿੱਚੋਂ ਝਾਤੀ ਮਾਰੀ। ਮੈਂ ਕਦੇ ਵੀ ਅਜਿਹਾ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਸੀ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਂ ਬਿਲਕੁਲ ਇਕੱਲਾ ਸੀ, ਪਰ ਮੈਂ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਿਆ ਕਿ ਇਸ ਵਾਰ ਕੁਝ ਖਾਸ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਲੱਗ ਰਿਹਾ ਸੀ ਜਿਵੇਂ ਹਰ ਕੋਈ ਜਾਣਦਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਕੁਝ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਹੋਣ ਵਾਲਾ ਹੈ।

120 ਆਜ਼ਾਦ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ

ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਮੁੱਖ ਮੋਨਲਮ ਸਮਾਰੋਹ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਲੰਮਾ ਪਾਠ ਸ਼ਾਮਲ ਹੈ, ਖਤਮ ਹੋਇਆ, ਦੋ ਜੂਨੀਅਰ ਚੀਨੀ ਸਟਾਫ ਬਿਨਾਂ ਐਲਾਨੇ ਜਨਰਲ ਚਿਆਂਗ ਚਿਨ-ਵੋ ਦੇ ਇੱਕ ਡਾਂਸ ਟਰੂਪ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਦੇ ਸੱਦੇ ਨੂੰ ਦੁਹਰਾਉਣ ਲਈ ਆਏ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਕਦੋਂ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਤਿਉਹਾਰ ਖਤਮ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਉਣ ਵਿੱਚ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਮੇਰੀ ਅੰਤਿਮ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਨਾਲੋਂ ਸੋਚਣ ਲਈ ਹੋਰ ਵੀ ਮਹੱਤਵਪੂਰਨ ਗੱਲਾਂ ਸਨ, ਜੋ ਜਲਦੀ ਹੀ ਹੋਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸਨ।

ਪਹਿਲੀ ਰਾਤ ਮੈਂ ਜੋਸ਼ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ

ਪਹਿਲਾਂ ਨਾਲੋਂ ਕਿਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾ ਡਰ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਹੁਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਬੇਅੰਤ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਉਸ ਬਹਿਸ ਲਈ ਪੇਸ਼ ਕੀਤਾ ਜੋ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਦੁਪਹਿਰ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਦੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਤਰਕ' ਅਤੇ 'ਗਿਆਨ-ਵਿਗਿਆਨ' ਸਨ ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਵਿਰੋਧੀ ਮੇਰੇ ਵਰਗੇ ਅੰਡਰਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਸਨ। ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਵਿਸ਼ੇ 'ਮੱਧਮਿਕਾ' ਅਤੇ 'ਪ੍ਰਜਨਪਰਮਿਤਾ' ਸਨ ਜਿਸ 'ਤੇ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟਾਂ ਨਾਲ ਬਹਿਸ ਹੋਈ। ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਸੁੱਟੇ ਗਏ, ਇਸ ਵਾਰ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟਾਂ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਸਾਰੇ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਅਤੇ ਵਧੇਰੇ ਤਜਰਬੇਕਾਰ ਸਨ।

ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਇਹ ਸਭ ਸ਼ਾਮ ਸੱਤ ਵਜੇ ਦੇ ਕਰੀਬ ਖਤਮ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਥੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ। ਪਰ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਮੈਂ ਰਾਹਤ ਅਤੇ ਖੁਸ਼ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਜਿਊਰੀ ਨੇ ਸਰਬਸੰਮਤੀ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਗ੍ਰੈਜੂਏਟ ਦੀ ਡਿਗਰੀ ਅਤੇ ਗੇਸ਼ੇ ਜਾਂ ਬੁੱਧ ਅਧਿਐਨ ਦੇ ਡਾਕਟਰ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੇ ਯੋਗ ਮੰਨਿਆ ਸੀ। 5 ਮਾਰਚ ਨੂੰ, ਹਮੇਸ਼ਾ ਵਾਂਗ, ਮੈਂ ਜੋਖਾਂਗ ਤੋਂ ਇੱਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਜਲੂਸ ਵਿੱਚ ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਇਆ। ਆਖਰੀ ਵਾਰ, ਇੱਕ ਹਜ਼ਾਰ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਦੀ ਬੇਰੋਕ ਸੱਭਿਅਤਾ ਦੀ ਸ਼ਾਨ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ। ਜਿਸ ਪਾਲਕੀ ਵਿੱਚ ਮੈਂ ਬੈਠਾ ਸੀ, ਉਸ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਮੇਰੇ ਅੰਗ ਰੱਖਿਅਕ ਚਮਕਦਾਰ ਰੰਗਾਂ ਦੇ ਤਿਉਹਾਰਾਂ ਵਾਲੇ ਪਹਿਰਾਵੇ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਕਸ਼ਗ ਅਤੇ ਲਹਾਸਾ ਦੇ ਕੁਲੀਨ ਵਰਗ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਸਨ, ਜੋ ਰੇਸ਼ਮ ਅਤੇ ਵਹਿੰਦੇ ਚੋਗੇ ਪਹਿਨੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘੋੜੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੌੜ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਵੇਂ ਉਹ ਜਾਣਦੇ ਹੋਣ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੂੰਹਾਂ ਵਿੱਚ ਲਗਾਮ ਸੋਨੇ ਦੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਦੇਸ਼ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਮੁੱਖ ਮਠਾਰੂ ਅਤੇ ਮੋਹਰੀ ਲਾਮਾ ਆਏ, ਕੁਝ ਕਮਜ਼ੋਰ ਅਤੇ ਸੰਨਿਆਸੀ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਜਦੋਂ ਕਿ ਦੂਸਰੇ, ਭਾਵੇਂ ਉੱਚ-ਦਰਜੇ ਦੇ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਗੁਰੂ ਸਨ, ਖੁਸ਼ਹਾਲ ਵਪਾਰੀਆਂ ਵਰਗੇ ਦਿਖਾਈ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਨਾਗਰਿਕ ਸੜਕ 'ਤੇ ਕਤਾਰਬੱਧ ਸਨ ਅਤੇ ਦੋਵਾਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਚਾਰ ਮੀਲ ਦਾ ਪੂਰਾ ਰਸਤਾ ਉਤਸੁਕ ਦਰਸ਼ਕਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਸਿਰਫ ਚੀਨੀ ਹੀ ਗੁੰਮ ਸਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਇੱਥੇ ਆਉਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਇੱਕ ਟੁਕੜੀ ਭੇਜਣ ਤੋਂ ਅਣਗਹਿਲੀ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਨਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਅੰਗ ਰੱਖਿਅਕਾਂ ਨੂੰ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਫੌਜ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਮਿਲਿਆ। ਫੌਜ ਨੇ ਆਪਣੇ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਨੇੜਲੀ ਪਹਾੜੀ 'ਤੇ ਤਾਇਨਾਤ ਕੀਤਾ ਸੀ ਤਾਂ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਆਂ ਤੋਂ 'ਬਚਾਇਆ' ਜਾ ਸਕੇ। ਪਰ ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਵੱਖਰਾ ਦੁਸ਼ਮਣ ਸੀ। ਮੇਰੇ

ਅੰਗ ਰੱਖਿਅਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਇਹੀ ਸ਼ੱਕ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਬਹੁਤਿਆਂ ਨੇ ਖੁੱਲ੍ਹੀਆਂ ਪੁਜ਼ੀਸ਼ਨਾਂ ਲਈਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੀਆਂ ਬਰੇਨ ਗਨਾਂ ਫੌਜ ਦੇ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਵੱਲ ਰੱਖੀਆਂ।

ਦੋ ਦਿਨ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਸਨ ਜਦੋਂ ਮੈਨੂੰ ਚੀਨੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਤੋਂ ਅਸਿੱਧਾ ਸੁਨੇਹਾ ਮਿਲਿਆ। ਉਹ ਇਹ ਯਕੀਨੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਜਾਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਮੈਂ ਥੀਏਟਰ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਲਈ ਮੈਂ ਕਦੋਂ ਹਾਜ਼ਰ ਹੋ ਸਕਾਂਗਾ?

ਮੈਂ ਜਵਾਬ ਦਿੱਤਾ ਕਿ 10 ਮਾਰਚ ਨੂੰ ਸੁਵਿਧਾਜਨਕ ਹੋਵੇਗਾ। ਦੋ ਦਿਨ ਬਾਅਦ, ਨਾਚ ਤੋਂ ਇੱਕ ਦਿਨ ਪਹਿਲਾਂ, ਕੁਝ ਚੀਨੀ ਮੇਰੇ ਬਾਡੀਗਾਰਡ ਕਮਾਂਡਰ ਕੁਸੁਨ ਡੇਪੋਨ ਦੇ ਘਰ ਆਏ ਅਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਫੌਜੀ ਸਲਾਹਕਾਰ ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਫੂ ਦੇ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਉਸਨੂੰ ਅਗਲੀ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਫੇਰੀ ਦੇ ਪ੍ਰਬੰਧਾਂ ਬਾਰੇ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ।

ਬ੍ਰਿਗੇਡੀਅਰ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਸ਼ੁਰੂਆਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਚੀਨੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਮੇਰੀ ਫੇਰੀ ਆਮ ਰਸਮਾਂ ਅਤੇ ਸਮਾਰੋਹਾਂ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋਵੇ। ਉਹ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਬਜ਼ਿਦ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਤਿੱਬਤੀ ਸੈਨਿਕ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਬਹੁਤ ਜ਼ਰੂਰੀ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਹੀ ਮੈਂ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਨਿਹੱਥੇ ਬਾਡੀਗਾਰਡ ਰੱਖ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸਾਰਾ ਮਾਮਲਾ ਪੂਰੀ ਗੁਪਤ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਚਲਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਇਹ ਸਾਰੀਆਂ ਮੰਗਾਂ ਬਹੁਤ ਅਜੀਬ ਲੱਗ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਅਤੇ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਮੇਰੇ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਸਾਰੇ ਸਹਿਮਤ ਹੋਏ ਕਿ ਮੈਂ ਕੂਟਨੀਤਕ ਮਰਿਆਦਾ ਨੂੰ ਤੋੜੇ ਬਿਨਾਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ, ਜਿਸਦੇ ਬਹੁਤ ਮਾੜੇ ਨਤੀਜੇ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਜਿੰਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਘੱਟ ਹੰਗਾਮੇ ਨਾਲ ਜਾਣ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਸਿਰਫ਼ ਕੁਝ ਮੁੱਠੀ ਭਰ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਣ ਲਈ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਮੇਰਾ ਛੋਟਾ ਭਰਾ ਤੇਨਜ਼ਿਨ ਚੋਗਿਆਲ ਵੀ ਸੱਦਾ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਉਦੋਂ ਡ੍ਰੇਪੁੰਗ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਇਸ ਲਈ ਉਸਨੂੰ ਵੱਖਰੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਯਾਤਰਾ

ਕਰਨੀ ਪਈ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ, ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਫੈਲ ਗਈ ਕਿ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਚੀਨੀ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਦਰਿਆ 'ਤੇ ਪੱਥਰ ਦੇ ਪੁਲ ਦੇ ਖੇਤਰ ਵਿੱਚ ਆਵਾਜਾਈ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ।

ਬੇਸ਼ੱਕ ਮੇਰੀਆਂ ਹਰਕਤਾਂ ਨੂੰ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਪਤ ਰੱਖਣਾ ਅਸੰਭਵ ਸੀ। ਅਤੇ ਇਹ ਤੱਥ ਕਿ ਚੀਨੀ ਇਸਨੂੰ ਗੁਪਤ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਨੇ ਮੇਰੇ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ, ਜੋ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਮੇਰੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਬਾਰੇ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਤ ਸਨ। ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਘਾਹ ਵਿਚਕਾਰ ਜੰਗਲ ਦੀ ਅੱਗ ਵਾਂਗ ਫੈਲ ਗਈ।

ਨਤੀਜਾ ਵਿਨਾਸ਼ਕਾਰੀ ਸੀ। ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ, ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਅਤੇ ਨਾਸ਼ਤੇ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮੈਂ ਸਵੇਰ ਦੇ ਸੰਧਿਆ ਵਿੱਚ ਬਾਗ਼ ਵਿੱਚ ਸੈਰ ਕਰਨ ਗਿਆ। ਅਚਾਨਕ ਮੈਂ ਦੂਰੋਂ ਚੀਕਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਭੱਜ ਕੇ ਅੰਦਰ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਪੈਰੋਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਰੌਲਾ ਕਿਸ ਬਾਰੇ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਵਾਪਸ ਆਏ, ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਲੋਕ ਲਹਾਸਾ ਛੱਡ ਕੇ ਸਾਡੀ ਦਿਸ਼ਾ ਵੱਲ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਖੁਦ ਆਕੇ ਮੈਨੂੰ ਚੀਨੀਆਂ ਤੋਂ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਸਵੇਰ ਤੱਕ ਵਧਦੀ ਰਹੀ। ਕੁਝ ਜਵੇਲ ਪਾਰਕ ਦੇ ਹਰੇਕ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੁਆਰ 'ਤੇ ਸਮੂਹਾਂ ਵਿੱਚ ਸਨ ਅਤੇ ਕੁਝ ਇਸਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਫੈਲ ਗਏ। ਦੁਪਹਿਰ ਤੱਕ ਲਗਭਗ ਤੀਹ ਹਜ਼ਾਰ ਲੋਕ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਸਵੇਰੇ ਕਸ਼ਗ ਦੇ ਤਿੰਨ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਗੇਟ 'ਤੇ ਭੀੜ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਣ ਵਿੱਚ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਲੋਕ ਕਿਸੇ ਵੀ ਵਿਅਕਤੀ ਪ੍ਰਤੀ ਦੁਸ਼ਮਣੀ ਦਿਖਾ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਚੀਨੀਆਂ ਨਾਲ ਰਲਣ ਦਾ ਦੋਸ਼ੀ ਸਮਝਦੇ ਸਨ।

ਇੱਕ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀ ਜੋ ਆਪਣੇ ਅੰਗ ਰੱਖਿਅਕ ਨਾਲ ਕਾਰ ਵਿੱਚ ਆਇਆ ਸੀ, ਨੂੰ ਪੱਥਰ ਮਾਰਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਖਮੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਕਿਉਂਕਿ ਲੋਕ ਉਸਨੂੰ ਗੱਦਾਰ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗਲਤਫਹਿਮੀ ਹੋ ਗਈ ਸੀ। 1980 ਦੇ ਦਹਾਕੇ ਦੌਰਾਨ ਉਸਦਾ ਪੁੱਤਰ, ਜੋ ਸਤਾਰਾਂ-ਨੁਕਾਤੀ 'ਸਮਝੌਤੇ' 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਫ਼ਦ ਦਾ ਮੈਂਬਰ ਸੀ, ਭਾਰਤ ਆਇਆ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਜੋ ਕੁਝ ਹੋਇਆ ਸੀ ਉਸਦਾ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਵੇਰਵਾ ਦਿੱਤਾ।

ਇਸਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਿਸੇ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਮਾਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ।
ਇਸ ਖ਼ਬਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦਿੱਤਾ। ਸਥਿਤੀ ਨੂੰ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਨ ਲਈ ਕੁਝ ਕਰਨਾ ਹੀ ਪੈਣਾ ਸੀ । ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਭੀੜ ਚੀਨੀ ਫੌਜੀ ਅੱਡੇ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਕਈ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨੇਤਾ ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਚੁਣੇ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਹੁਣ ਚੀਨੀਆਂ ਨੂੰ ਤਿੱਬਤ ਨੂੰ ਤਿੱਬਤੀਆਂ ਵਾਸਤੇ ਛੱਡਣ ਲਈ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ। ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਮੈਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਨਿੱਜੀ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਜੋ ਵੀ ਹੋਣ, ਉਸ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਚੀਨੀ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਜਾਣ ਦਾ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਅਨੁਸਾਰ, ਮੇਰੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਨੇ ਟੈਲੀਫ਼ੋਨ 'ਤੇ ਮੇਰੀ ਤਰਫ਼ੋਂ ਮੁਆਫ਼ੀ ਮੰਗੀ, ਅਤੇ ਮੇਰੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ਾਂ 'ਤੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਹੈ ਕਿ ਸਥਿਤੀ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਬਹਾਲ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ ਅਤੇ ਭੀੜ ਨੂੰ ਖਿੰਡਾਉਣ ਲਈ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ 'ਤੇ ਇਕੱਠੀ ਹੋਈ ਭੀੜ ਹਿੱਲਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਲੋਕਾਂ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦੀ ਰਾਏ ਵਿੱਚ, ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦੀ ਜਾਨ ਨੂੰ ਖ਼ਤਰਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਜਾਣਗੇ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਿੱਜੀ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਕਿ ਮੈਂ ਉਸ ਸ਼ਾਮ ਚੀਨੀ ਫੌਜੀ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਨਹੀਂ ਜਾਵਾਂਗਾ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਇੱਕ ਸਟਾਫ ਰਾਹੀਂ ਅਜਿਹੇ ਭਰੋਸੇ ਦਿੱਤੇ। ਪਰ ਇਹ ਕਾਫ਼ੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਫਿਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਕੈਂਪ ਨਹੀਂ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ। ਮੇਰੇ ਭਰੋਸੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦੁਬਾਰਾ ਦਿੱਤੇ ਗਏ, ਅਤੇ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਨੇਤਾ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਗਏ ਜਿੱਥੇ ਹੋਰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਕੀਤੇ ਗਏ ਸਨ। ਪਰ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਵੱਡਾ ਹਿੱਸਾ ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਰਿਹਾ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉੱਥੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਮੌਜੂਦਗੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਓਥੋਂ ਜਾਣ ਨਾਲੋਂ ਵੱਡਾ ਖ਼ਤਰਾ ਪੈਦਾ ਕਰਦੀ ਹੈ।

ਉਸੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਤਿੰਨ ਸਭ ਤੋਂ ਸੀਨੀਅਰ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਜਨਰਲ ਟੈਨ ਕੁਆਨ-ਸੇਨ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਲਈ ਭੇਜਿਆ। ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ ਜਦੋਂ ਉਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਨਗਾਬੋ ਨਗਾਵਾਂਗ ਜਿਗਮੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਉੱਥੇ ਪਾਇਆ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਚੀਨੀ ਲੋਕ ਨਿਮਰ ਸਨ। ਪਰ ਜਦੋਂ ਜਨਰਲ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਗੁੱਸਾ ਨਹੀਂ ਛੁਪਾਇਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਅਤੇ ਦੋ ਹੋਰ ਸੀਨੀਅਰ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਨੇ ਤਿੱਬਤੀ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ 'ਸਾਮਰਾਜੀ ਬਾਗ਼ੀਆਂ' ਦੇ ਦੇਸ਼ਧ੍ਰੋਹ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਗਿੱਛ ਕਰਕੇ ਕਈ ਘੰਟਿਆਂ ਤੱਕ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਦੋਸ਼

ਵੀ ਲਗਾਇਆ ਕਿ ਤਿੱਬਤੀ ਸਰਕਾਰ ਗੁਪਤ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਚੀਨੀ ਅਧਿਕਾਰੀਆਂ ਵਿਰੁੱਧ ਅੰਦੋਲਨਾਂ ਦਾ ਆਯੋਜਨ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਦੋਸ਼ ਲਗਾਇਆ ਕਿ ਤਿੱਬਤੀ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਚੀਨੀਆਂ ਦੇ ਹੁਕਮਾਂ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕੀਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਲਹਾਸਾ ਵਿੱਚ 'ਬਾਗ਼ੀਆਂ' ਨੂੰ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟਣ ਲਈ ਕਹਿਣ ਤੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਧਮਕੀ ਦਿੱਤੀ ਕਿ ਇਸ ਵਿਰੋਧ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਦਬਾਉਣ ਲਈ ਸਖ਼ਤ ਕਦਮ ਚੁੱਕੇ ਜਾਣਗੇ।

ਜਦੋਂ ਉਹ ਉਸ ਸ਼ਾਮ ਵਾਪਸ ਆਇਆ ਅਤੇ ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਦੇ ਲੈਕਚਰ ਹਾਲ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਇਹ ਖ਼ਬਰ ਦਿੱਤੀ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਸਮਝ ਗਿਆ ਕਿ ਚੀਨੀ ਇੱਕ ਅਲਟੀਮੇਟਮ ਜਾਰੀ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਦੌਰਾਨ, ਲਗਭਗ ਛੇ ਵਜੇ, ਸਰਕਾਰੀ ਸਟਾਫ਼ ਦੇ ਲਗਭਗ ਸੱਤਰ ਜੂਨੀਅਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਨੇ ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਦੇ ਬਾਹਰ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਬਾਕੀ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਸਤਾਰਾਂ-ਨੁਕਾਤੀ 'ਸਮਝੌਤੇ' ਦੀ ਨਿੰਦਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਇੱਕ ਐਲਾਨਨਾਮਾ ਤਿਆਰ ਕੀਤਾ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਕਿ ਤਿੱਬਤ ਚੀਨੀ ਅਧਿਕਾਰ ਨੂੰ ਮਾਨਤਾ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੁਣਿਆ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਹੈਰਾਨ ਹੋਇਆ।
ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਇਹ ਸੁਣਿਆ, ਤਾਂ ਮੈਂ ਇੱਕ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜਿਆ ਕਿ ਨੇਤਾਵਾਂ ਦਾ ਫਰਜ਼ ਤਣਾਅ ਘਟਾਉਣਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿ ਵਧਾਉਣਾ।

ਪਰ ਮੇਰੀ ਸਲਾਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਕੰਨਾਂ 'ਤੇ ਪਈ ਜੋ ਸੁਣਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਉਸ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਬਾਅਦ ਵਿੱਚ ਜਨਰਲ ਟੈਨ ਕੁਆਨ-ਸੇਨ ਵੱਲੋਂ ਸ਼ੱਕੀ ਤੌਰ 'ਤੇ ਹਲਕੇ ਲਹਿਜੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਆਇਆ, ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਸੁਝਾਅ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਉਸਦੇ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਆ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਹੈਰਾਨ ਸੀ। ਅਜਿਹਾ ਕੁਝ ਕਰਨ ਦਾ ਕੋਈ ਸਵਾਲ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਫਿਰ ਵੀ, ਕੁਝ ਸਮਾਂ ਅੱਗੇ ਖਿੱਚਣ ਲਈ, ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਇੱਕ ਸੁਲ੍ਹਾ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ, 11 ਮਾਰਚ ਨੂੰ, ਭੀੜ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੇ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਕੈਬਨਿਟ ਦਫ਼ਤਰ ਦੇ ਬਾਹਰ ਗਾਰਡ ਤਾਇਨਾਤ ਕਰਨਗੇ, ਜੋ ਕਿ ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ ਦੀ ਬਾਹਰੀ ਕੰਧ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਥਿਤ ਸੀ। ਇਹ ਕਿਸੇ ਵੀ ਮੰਤਰੀ ਨੂੰ ਮਹਿਲ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣ ਲਈ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਡਰ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਾਨੂੰਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਲਿਆ, ਤਾਂ ਚੀਨੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਸਮਝੌਤਾ ਕਰਨ ਲਈ ਮਜਬੂਰ

ਕਰਨਗੇ। ਕਸ਼ਗ ਨੇ ਆਗੂਆਂ ਨਾਲ ਮੁਲਾਕਾਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਦੀ ਅਪੀਲ ਕੀਤੀ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਟਕਰਾਅ ਦਾ ਖ਼ਤਰਾ ਸੀ। ਸ਼ੁਰੂ ਵਿੱਚ ਆਗੂ ਸੁਣਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਸਨ ਪਰ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਜਨਰਲ ਟੈਨ ਕੁਆਨ-ਸੇਨ ਵੱਲੋਂ ਦੋ ਹੋਰ ਚਿੱਠੀਆਂ ਆ ਗਈਆਂ। ਇੱਕ ਮੈਨੂੰ ਸੰਬੋਧਿਤ ਸੀ ਅਤੇ ਦੂਜੀ ਕਸ਼ਗ ਨੂੰ। ਦੂਜੀ ਚਿੱਠੀ ਦੇ ਜਵਾਬ ਵਿੱਚ, ਜੋ ਕਿ ਪਹਿਲੇ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸੀ, ਮੈਂ ਫਿਰ ਸਹਿਮਤ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਿਮਰਤਾ ਨਾਲ ਕਿਹਾ ਕਿ ਭੀੜ ਵਿੱਚ ਕੁਝ ਖਤਰਨਾਕ ਤੱਤ ਸਨ ਜੋ ਤਿੱਬਤ ਅਤੇ ਚੀਨ ਵਿਚਕਾਰ ਸਬੰਧਾਂ ਨੂੰ ਕਮਜ਼ੋਰ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਮੈਂ ਇਹ ਵੀ ਸਹਿਮਤ ਹੋਇਆ ਕਿ ਇਹ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਵਿਚਾਰ ਹੋਵੇਗਾ ਜੇਕਰ ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਉਸਦੇ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਚਲਾ ਜਾਵਾਂ। ਪਰ ਇਹ ਚੰਗਾ ਨਹੀਂ ਵੀ ਹੋ ਸਕਦਾ। ਆਪਣੇ ਦੂਜੇ ਪੱਤਰ ਵਿੱਚ ਜਨਰਲ ਨੇ ਮੰਤਰੀਆਂ ਨੂੰ ਹੁਕਮ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਉਹ ਭੀੜ ਨੂੰ ਹਿਦਾਇਤ ਦੇਣ ਕਿ ਉਹ ਚੀਨ ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ 'ਤੇ ਲਹਾਸਾ ਦੇ ਬਾਹਰ ਲਗਾਈਆਂ ਗਈਆਂ ਨਾਕਾਬੰਦੀਆਂ ਨੂੰ ਹਟਾ ਦੇਣ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ ਇਸਦਾ ਉਲਟ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ। ਭੀੜ ਦੇ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਣ ਲਈ ਕਹਿ ਕੇ, ਚੀਨੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸੰਕੇਤ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਉਹ ਨਵੀਂ ਫੌਜ ਲਿਆਉਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ।

ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ, ਮੈਂ ਖੁਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਮੈਂ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਇੱਕ ਗੰਭੀਰ ਖ਼ਤਰਾ ਸੀ ਕਿ ਜੇਕਰ ਲੋਕ ਬਹੁਤ ਜਲਦੀ ਨਹੀਂ ਚਲੇ ਗਏ, ਤਾਂ ਚੀਨੀ ਫੌਜ ਭੀੜ ਨੂੰ ਖਿੰਡਾਉਣ ਲਈ ਤਾਕਤ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰੇਗੀ। ਮੇਰਾ ਇਹ ਮਨਾਉਣਾ ਅੰਸ਼ਕ ਤੌਰ 'ਤੇ ਸਫਲ ਰਿਹਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਫਿਰ ਐਲਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਪੋਟਾਲਾ ਦੇ ਪੈਰਾਂ 'ਤੇ ਸਥਿਤ ਸ਼ੋਲਾ ਪਿੰਡ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ ਜਿੱਥੇ ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਕਈ ਗੁੱਸੇ ਭਰੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਹੋਏ। ਪਰ ਜ਼ਿਆਦਾਤਰ ਲੋਕ ਨੋਬੁਲਿੰਕਾ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਰਹੇ। ਮੈਂ ਉਸ ਗੁਰੂ ਓਝਾ ਨਾਲ ਸਲਾਹ-ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਿਸਨੂੰ ਜਲਦੀ ਵਿੱਚ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਸੀ। ਕੀ ਮੈਨੂੰ ਰੁਕਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਭੱਜਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਮੈਨੂੰ ਕੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ? ਉਸ ਨੇ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਚੀਨੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਵਾਰ ਲਈ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਇਹ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਕੰਮ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਲੁਖਾਂਗਵਾ ਦੀ ਟਿੱਪਣੀ ਯਾਦ ਆਈ ਕਿ ਜਦੋਂ ਦੇਵਤੇ ਖੁਦ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਹੁੰਦੇ ਹਨ, ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਝੂਠ ਬੋਲਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਦੁਪਹਿਰ ਨੂੰ ਬ੍ਰਹਮ 'ਮੋ' ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ, ਜਿਸ

ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਵੀ ਇਹੀ ਨਿਕਲਿਆ।

ਅਗਲੇ ਕੁਝ ਦਿਨ ਭਿਆਨਕ ਉਲਝਣ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਏ। ਮੈਨੂੰ ਚੀਨੀ ਫੌਜਾਂ ਦੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਣ ਦੀਆਂ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਮਿਲਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ ਅਤੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਮੂਡ ਲਗਭਗ ਪਾਗਲਪਣ ਵਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਦੂਜੀ ਵਾਰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ ਪਰ ਉਸਦਾ ਜਵਾਬ ਪਹਿਲਾਂ ਵਰਗਾ ਹੀ ਸੀ। ਫਿਰ 16 ਤਰੀਕ ਨੂੰ ਮੈਨੂੰ ਨਗਾਬੋ ਦੇ ਪੱਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਜਨਰਲ ਟੈਨ ਤੋਂ ਤੀਜਾ ਅਤੇ ਆਖਰੀ ਪੱਤਰ ਮਿਲਿਆ। ਜਨਰਲ ਟੈਨ ਦਾ ਤੀਜਾ ਪੱਤਰ ਪਹਿਲੇ ਦੋ ਪੱਤਰਾਂ ਵਰਗਾ ਸੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ, ਨਗਾਬੋ ਨੇ ਉਹ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਅਤੇ ਬਾਕੀ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਿਰਫ਼ ਅਸਪਸ਼ਟ ਸ਼ੱਕ ਸੀ: ਕਿ ਚੀਨੀ ਭੀੜ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ 'ਤੇ ਬੰਬ ਸੁੱਟਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਹ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਨਕਸ਼ੇ 'ਤੇ ਨਿਸ਼ਾਨ ਲਗਾਵਾਂ ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਹੋਵਾਂਗਾ ਤਾਂ ਜੋ ਬੰਦੂਕਧਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਉਸ ਇਮਾਰਤ ਤੋਂ ਪਰੇ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਦਿੱਤੇ ਜਾ ਸਕਣ ਜੋ ਮੈਂ ਨਿਸ਼ਾਨਬੱਧ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਇਹ ਇੱਕ ਡਰਾਉਣਾ ਪਲ ਸੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਸੱਚਾਈ ਸਾਹਮਣੇ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਮੇਰੀ ਆਪਣੀ ਜਾਨ ਖ਼ਤਰੇ ਵਿੱਚ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਮੇਰੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੀਆਂ ਜਾਨਾਂ ਵੀ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਜਾਪ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਕਾਸ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਘਰ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਲਈ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਯਕੀਨਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚੀਨੀਆਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀਆਂ ਭਾਵਨਾਵਾਂ ਦੀ ਤਾਕਤ ਦਿਖਾਈ ਹੈ। ਪਰ ਹੁਣ ਇਸ ਦਾ ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੋਵੇਗਾ? ਉਹ ਆਪਣੇ ਬਿਨਾਂ ਬੁਲਾਏ ਵਿਦੇਸ਼ੀ ਸੈਲਾਨੀਆਂ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਜ਼ਾਲਮ ਤਰੀਕਿਆਂ ਨਾਲ ਇੰਨੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿੱਚ ਸਨ ਕਿ ਕੁਝ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਅੰਤ ਤੱਕ ਡਟੇ ਰਹਿਣਗੇ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਅਨਮੋਲ ਰੱਖਿਅਕ ਦਾ ਬਚਾਅ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਮਰ ਜਾਣਗੇ। ਮੈਂ ਝਿਜਕਦੇ ਹੋਏ ਨਗਾਬੋ ਅਤੇ ਜਨਰਲ ਟੈਨ ਨੂੰ ਜਵਾਬ ਭੇਜਿਆ, ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋਏ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਲਹਾਸਾ ਦੇ ਲੋਕਾਂ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਤੀਕਿਰਿਆਵਾਦੀ ਤੱਤਾਂ ਦੇ ਅਪਮਾਨਜਨਕ ਵਿਵਹਾਰ ਲਈ ਅਫ਼ਸੋਸ ਹੈ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਭਰੋਸਾ ਦਿਵਾਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਚੀਨੀ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਜਾਣ ਦੇ ਹੱਕ ਵਿੱਚ ਹਾਂ। ਪਰ ਇਸ ਸਮੇਂ ਇਹ ਮੁਸ਼ਕਲ ਸੀ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਗੜਬੜ ਦੇ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋਣ ਦਾ ਧੀਰਜ ਨਾਲ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰ ਸਕਣਗੇ। ਸਮਾਂ ਕੱਢਣ ਲਈ ਕੁਝ ਤਾਂ ਕਰਨਾ ਹੀ ਪਵੇਗਾ। ਆਖ਼ਰਕਾਰ, ਭੀੜ ਹਮੇਸ਼ਾ ਉੱਥੇ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣੀ ਸੀ। ਮੈਂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਮਹਿਲ ਵਿੱਚ ਕਿੱਥੇ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਗਿਆਨ ਦੀ ਇਸ ਘਾਟ

ਕਾਰਨ ਅਨਿਸ਼ਚਿਤਤਾ ਅਤੇ ਦੇਰੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਪੱਤਰ ਭੇਜਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਅੱਗੇ ਕੀ ਕਰਨਾ ਹੈ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਕੀਤੀ। ਮੇਰੀ ਹੈਰਾਨੀ ਹੋਈ ਜਦ ਉਸ ਚੀਕ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਜਾਓ, ਅੱਜ ਰਾਤ ਹੀ ਜਾਓ।" ਫਿਰ ਆਪਣੀ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਜਿਹੀ ਹਾਲਤ ਵਿੱਚ ਉਹ ਲੜਖੜਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇੱਕ ਕਲਮ ਅਤੇ ਕਾਗਜ਼ ਖਿੱਚ ਕੇ ਉਸਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਵਿਸਥਾਰ ਵਿੱਚ ਉਹ ਰਸਤਾ ਬਣਾਇਆ ਜੋ ਮੈਂ ਨੋਬੁਲਿੰਕਾ ਤੋਂ ਭਾਰਤੀ ਸਰਹੱਦ 'ਤੇ ਆਖਰੀ ਤਿੱਬਤੀ ਸ਼ਹਿਰ ਤੱਕ ਲੈਣਾ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਨਿਰਦੇਸ਼ ਉਹ ਨਹੀਂ ਸਨ ਜੋ ਕੋਈ ਉਮੀਦ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਨੌਜਵਾਨ ਭਿਕਸ਼ੂ ਲੋਬਸਾਂਗ ਜਿਗਮੇ ਬੇਹੋਸ਼ੀ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਪਾਸੇ ਡਿੱਗ ਪਿਆ, ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਸੀ ਕਿ ਦੋਰਜੇ ਡ੍ਰੈਕਡੇਨ ਨੇ ਉਸਦਾ ਸਰੀਰ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਉਸੇ ਸਮੇਂ, ਜਿਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਨੂੰ ਹੋਰ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੇਣ ਲਈ, ਨੋਬੁਲਿੰਕਾ ਦੇ ਉੱਤਰੀ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਦੇ ਬਾਹਰ ਦਲਦਲ ਵਿੱਚ ਦੋ ਤੋਪਾਂ ਚਲਾਈਆਂ ਗਈਆਂ।

ਇਸ ਘਟਨਾ ਨੂੰ ਇੱਕਤੀਹ ਸਾਲਾਂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਮੇਂ ਤੋਂ ਦੇਖਦੇ ਹੋਏ, ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਹੈ ਕਿ ਦੋਰਜੇ ਡ੍ਰੈਕਡੇਨ ਸ਼ੁਰੂ ਤੋਂ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ 17 ਤਰੀਕ ਨੂੰ ਲਹਾਸਾ ਛੱਡਣਾ ਹੈ।

ਪਰ ਉਸਨੇ ਇਸ ਡਰੋਂ ਅਜਿਹਾ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਹ ਗੱਲ ਫੈਲ ਜਾਵੇ। ਜੇਕਰ ਯੋਜਨਾਵਾਂ ਨਹੀਂ ਬਣਾਈਆਂ ਜਾਂਦੀਆਂ, ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਬਾਰੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇਗਾ। ਫਿਰ ਵੀ, ਮੈਂ ਤੁਰੰਤ ਆਪਣੇ ਭੱਜਣ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕੀਤੀਆਂ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਫੈਸਲੇ ਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ, ਜੋ ਮੈਂ ਇੱਕ ਹੋਰ ਮੋ ਸਾਧਨਾ ਕਰਕੇ ਕੀਤਾ। ਭਾਵੇਂ ਗੁਰੂ ਦੇ ਜਵਾਬ ਨੇ ਇਸਦੀ ਪੁਸ਼ਟੀ ਕੀਤੀ, ਸਫਲ ਭੱਜਣ ਦੇ ਵਿਰੁੱਧ ਸੰਭਾਵਨਾਵਾਂ ਭਿਆਨਕ ਸਨ। ਭੀੜ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਖੋਜ ਕੀਤੇ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸਵਾਲ ਕੀਤੇ ਬਿਨਾਂ ਮਹਿਲ ਦੇ ਮੈਦਾਨ ਵਿੱਚ ਦਾਖਲ ਹੋਣ ਜਾਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਦੀ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਹੀ ਸੀ, ਸਗੋਂ ਨਗਾਬੋ ਦੇ ਪੱਤਰ ਨੇ ਇਹ ਵੀ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਚੀਨੀਆਂ ਨੇ ਇਸ ਸੰਭਾਵਨਾ 'ਤੇ ਵਿਚਾਰ ਕੀਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਭੱਜਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹਾਂ। ਉਹ

ਨਾਂ ਤਲਾਸ਼ ਵਧਾ ਦਿਤੀ ਹੋਵੇਗੀ । ਫਿਰ ਵੀ, ਅਲੌਕਿਕ ਸਲਾਹ ਮੇਰੇ ਤਰਕ ਨਾਲ ਮੇਲ ਖਾਂਦੀ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਸੀ ਕਿ ਭੀੜ ਨੂੰ ਖਿੰਡਾਉਣ ਲਈ ਇੱਥੋਂ ਚਲੇ ਜਾਣਾ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਰਹੇਗਾ। ਜੇ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਨਹੀਂ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਰੁਕਣ ਦਾ ਕੋਈ ਕਾਰਨ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਸਲਾਹ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਨ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ।

ਕਿਉਂਕਿ ਸਥਿਤੀ ਕਾਫੀ ਨਿਰਾਸ਼ਾਜਨਕ ਸੀ, ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਫੈਸਲੇ ਬਾਰੇ ਘੱਟ ਤੋਂ ਘੱਟ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦੱਸਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਸੰਸਦ ਮੈਂਬਰ ਅਤੇ ਚਿਕਯਾਬ ਕੈਂਪੋ ਨੂੰ ਦੱਸਿਆ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੰਮ ਰਾਤ ਨੂੰ ਸਮੂਹ ਦੇ ਮਹਿਲ ਛੱਡਣ ਦਾ ਪ੍ਰਬੰਧ ਕਰਨਾ ਸੀ, ਪਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਇਹ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਹੋਵੇਗਾ। ਅਸੀਂ ਚਰਚਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਇਹ ਕਿਵੇਂ ਕਰਨਗੇ, ਅਤੇ ਬਚਣ ਵਾਲੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਕੌਣ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਸਿਰਫ਼ ਆਪਣੇ ਦੋ ਅਧਿਆਪਕਾਂ ਅਤੇ ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਸਲਾਹਕਾਰਾਂ ਨੂੰ, ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਹੋਰ ਮੈਂਬਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗਾ ਜੋ ਮੌਜੂਦ ਸਨ।

ਉਸ ਦੁਪਹਿਰ ਬਾਅਦ ਮੇਰੇ ਅਧਿਆਪਕ ਅਤੇ ਕਸ਼ਗ ਦੇ ਚਾਰ ਮੈਂਬਰ ਇੱਕ ਲਾਰੀ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਤਰਪਾਲ ਹੇਠ ਲੁਕ ਕੇ ਮਹਿਲ ਛੱਡ ਗਏ, ਅਤੇ ਸ਼ਾਮ ਨੂੰ ਮੇਰੀ ਮਾਂ, ਤੇਨਜ਼ਿਨ ਚੋਗਿਆਲ ਅਤੇ ਸੇਰਿੰਗ ਡੋਲਮਾ ਕੀਚੂ ਨਦੀ ਦੇ ਦੱਖਣ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਜਾਣ ਦੇ ਬਹਾਨੇ ਭੇਸ ਬਦਲ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਫਿਰ ਮੈਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਨੇਤਾਵਾਂ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਅਤੇ ਮੈਂ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਵੱਧ ਤੋਂ ਵੱਧ ਸਹਿਯੋਗ ਦੀ ਮੰਗ ਕੀਤੀ ਜੋ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲੇਗਾ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੀ ਯੋਜਨਾ ਵੀ ਦੱਸੀ, ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਗੁਪਤ ਰੱਖਣ ਦੀ ਲੋੜ 'ਤੇ ਜ਼ੋਰ ਦਿੱਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਸੀ ਕਿ ਭੀੜ ਵਿੱਚ ਚੀਨੀ ਜਾਸੂਸ ਵੀ ਹੋਣਗੇ। ਜਦੋਂ ਇਹ ਆਦਮੀ ਚਲੇ ਗਏ ਤਾਂ ਮੈਂ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਮੇਰੀ ਫੇਰੀ ਦਾ ਕਾਰਨ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਗਈ ਕਿ ਉਹ ਸਵੈ-ਰੱਖਿਆ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਗੋਲੀਬਾਰੀ ਨਾ ਕਰਨ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਕਿ ਉਹ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਸੁਨੇਹਾ ਪਹੁੰਚਾਉਣਗੇ। ਇਹ ਪੱਤਰ ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਜਾਰੀ ਕੀਤਾ ਜਾਣਾ ਸੀ।

ਰਾਤ ਪੈਣ 'ਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਨਿੱਜੀ ਸਰਪ੍ਰਸਤ ਦੇਵਤਾ ਮਹਾਕਾਲ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਆਖਰੀ ਵਾਰ ਗਿਆ। ਮੈਂ ਇਸਦੇ ਭਾਰੀ ਤੇ ਚੀਕਣ ਵਾਲੇ ਦਰਵਾਜ਼ਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦਾਖਲ ਹੋਇਆ। ਮੈਂ ਇੱਕ ਪਲ ਰੁਕ ਕੇ ਦੇਖਿਆ ਕਿ

ਮੇਰੇ ਸਾਹਮਣੇ ਕੀ ਹੈ। ਕਈ ਭਿਕਸ਼ੂ ਦੇਵਤਾ ਦੀ ਵੱਡੀ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਕੋਲ ਬੈਠੇ ਸਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾਵਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਕਮਰੇ ਵਿੱਚ ਕੋਈ ਬਿਜਲੀ ਦੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੋਨੇ ਅਤੇ ਚਾਂਦੀ ਦੀਆਂ ਪਲੇਟਾਂ 'ਤੇ ਕਤਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਰੱਖੇ ਦਰਜਨਾਂ ਘਿਓ ਦੇ ਦੀਵਿਆਂ ਦੀ ਮੱਧਮ ਚਮਕ ਸੀ। ਕੰਧਾਂ ਨੂੰ ਕਈ ਪੇਂਟਿੰਗਾਂ ਨੇ ਢੱਕ ਦਿੱਤਾ ਸੀ । ਵੇਦੀ 'ਤੇ ਇੱਕ ਪਲੇਟ 'ਤੇ ਤਸੰਪਾ ਦੀ ਇੱਕ ਛੋਟੀ ਜਿਹੀ ਭੇਟ ਰੱਖੀ ਗਈ ਸੀ। ਇੱਕ ਸੇਵਕ, ਅੱਧਾ ਚਿਹਰਾ ਪਰਛਾਵੇਂ ਵਿੱਚ ਸੀ ,

ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਘੜੇ ਉੱਤੇ ਝੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿੱਚੋਂ ਉਹ ਇੱਕ ਕੜਛੀ ਨਾਲ ਦੀਵਿਆਂ ਲਈ ਘਿਓ ਕੱਢ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਉੱਪਰ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ, ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਮੇਰੀ ਮੌਜੂਦਗੀ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਇੱਕ ਭਿਕਸ਼ੂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਝਾਂਜਿਆਂ (ਖੜਤਾਲ) ਨੂੰ ਚੁੱਕਿਆ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇੱਕ ਹੋਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਬੁੱਲ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਇੱਕ ਸਿੰਗ ਲਗਾਇਆ ਅਤੇ ਇੱਕ ਲੰਮੀ ਉਦਾਸ ਧੁਨ ਵਜਾਈ। ਝਾਂਜਿਆਂ ਦੇ ਹਿੱਲਦੇ-ਜੁਲਦੇ ਟਕਰਾਅ ਨਾਲ ਗੂੰਜ ਉੱਚੀ ਉੱਠੀ। ਆਵਾਜ਼ ਸ਼ਾਂਤ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਸੀ।

ਮੈਂ ਅੱਗੇ ਵਧਿਆ ਅਤੇ ਦੇਵਤਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਚਿੱਟਾ ਰੇਸ਼ਮ ਦਾ ਖਾਟਾਗ (ਰੁਮਾਲ) ਭੇਟ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਵਿਦਾਈ ਦਾ ਇੱਕ ਰਵਾਇਤੀ ਤਿੱਬਤੀ ਸੰਕੇਤ ਭਾਵ ਹੈ। ਇਹ ਨਾ ਸਿਰਫ਼ ਪੂਜਾ-ਭਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਨੂੰ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ ਬਲਕਿ ਵਾਪਸ ਆਉਣ ਦੇ ਇਰਾਦੇ ਨੂੰ ਵੀ ਦਰਸਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇੱਕ ਪਲ ਲਈ ਮੈਂ ਚੁੱਪ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਵਿੱਚ ਖੜਾ ਰਿਹਾ । ਭਿਕਸ਼ੂਆਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਸ਼ੱਕ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿ ਹੁਣ ਮੈਂ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਪਰ ਮੈਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚੁੱਪੀ 'ਤੇ ਯਕੀਨ ਸੀ। ਕਮਰੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਕੁਝ ਮਿੰਟਾਂ ਲਈ ਬੈਠਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਬੁੱਧ ਦੇ 'ਸੂਤਰ' ਪੜ੍ਹਦਾ ਰਿਹਾ। ਮੈਂ "ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਅਤੇ ਹਿੰਮਤ ਦਾ ਵਿਕਾਸ" ਭਾਗ ਪੜਨ ਵੇਲੇ ਇੱਕ ਪਲ ਲਈ ਰੁਕਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪੌੜੀਆਂ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਬਾਕੀ ਹਿੱਸੇ ਦੀਆਂ ਲਾਈਟਾਂ ਮੱਧਮ ਕਰਨ ਲਈ ਕਿਹਾ। ਪੌੜੀਆਂ 'ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣਾ ਇੱਕ ਕੁੱਤਾ ਮਿਲਿਆ। ਮੈਂ ਉਸਨੂੰ ਥਪਥਪਾਇਆ। ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਸੀ ਕਿ ਕੁੱਤਾ ਕਦੇ ਵੀ ਮੇਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਦੋਸਤ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਵਿਛੜਣਾ ਇੰਨਾ ਔਖਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਅੰਗ ਰੱਖਿਅਕਾਂ ਅਤੇ ਸਫਾਈ ਕਰਮਚਾਰੀਆਂ ਨੂੰ ਪਿੱਛੇ ਛੱਡ ਕੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖੀ ਸੀ। ਬਾਹਰ, ਮਾਰਚ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਠੰਡੀ ਹਵਾ ਵਗ ਰਹੀ ਸੀ। ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਮੁੱਖ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦੁਆਰ 'ਤੇ ਇੱਕ ਜਗ੍ਹਾ

ਸੀ ਜਿਸਦੇ ਦੋਵੇਂ ਪਾਸੇ ਪੌੜੀਆਂ ਹੇਠਾਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਸਨ। ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਮੈਂ ਇਸਦੇ ਆਲ੍ਹੇ-ਦੁਆਲ੍ਹੇ ਘੁੰਮਦਾ ਸੀ, ਹਰ ਹਿੱਸੇ 'ਤੇ ਰੁਕਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਭਾਰਤ ਪਹੁੰਚਣ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕਰਦਾ ਸੀ । ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਮੈਂ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਵੱਲ ਵਾਪਸ ਆਇਆ, ਮੈਂ ਤਿੱਬਤ ਵਾਪਸ ਜਾਣ ਦੀ ਕਲਪਨਾ ਕੀਤੀ। ਕੁਝ ਮਿੰਟ ਪਹਿਲਾਂ, ਇੱਕ ਅਣਜਾਣ ਪੈਂਟ ਅਤੇ ਇੱਕ ਲੰਮਾ ਕਾਲਾ ਕੋਟ ਪਾ ਕੇ , ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਸੱਜੇ ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਰਾਈਫਲ ਲਟਕਾਈ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਖੱਬੇ ਮੋਢੇ 'ਤੇ ਇੱਕ ਪੁਰਾਣਾ ਥੰਕਾ ਲਪੇਟਿਆ ਜੋ ਕਦੇ ਦੂਜੇ ਦਲਾਈ ਲਾਮਾ ਦਾ ਸੀ। ਫਿਰ, ਆਪਣੀ ਐਨਕ ਆਪਣੀ ਜੇਬ ਵਿੱਚ ਪਾਉਂਦੇ ਹੋਏ, ਮੈਂ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਿਆ। ਮੈਂ ਬਹੁਤ ਡਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਆਏ ਦੋ ਜਣੇ ਚੁੱਪ-ਚਾਪ ਮੈਨੂੰ ਅੰਦਰਲੀ ਕੰਧ ਦੇ ਗੇਟ ਵੱਲ ਲੈ ਗਏ ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਕੁਸੁਨ ਡੇਪੋਨ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ। ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਮੈਂ ਪਾਰਕ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਰਸਤਿਆਂ ਵਿੱਚੋਂ ਦੀ ਲੰਘਿਆ। ਮੈਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਦਿਖਾਈ ਨਹੀਂ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਾਹਰੀ ਕੰਧ 'ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਚਿਕਯਾਬ ਕੈਂਪੋ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਆਦਮੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸਕਦਾ ਸੀ ਜਿਸ ਕੋਲ ਤਲਵਾਰ ਸੀ। ਉਸਨੇ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਹੌਲੀ ਅਤੇ ਭਰੋਸਾ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਆਵਾਜ਼ ਵਿੱਚ ਗੱਲ ਕੀਤੀ। ਮੈਨੂੰ ਹਰ ਕੀਮਤ 'ਤੇ ਉਸਦੇ ਨਾਲ ਰਹਿਣਾ ਸੀ । ਜਦੋਂ ਉਹ ਗੇਟ ਵਿੱਚੋਂ ਲੰਘਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਬਹਾਦਰੀ ਨਾਲ ਉੱਥੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਹ ਇੱਕ ਰੁਟੀਨ ਨਿਰੀਖਣ ਦੌਰੇ 'ਤੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਲੰਘਣ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ। ਕਿਸੇ ਨੇ ਅੱਗੇ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਿਹਾ।

ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਰੁਕਿਆ ਤਾਂ ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉੱਥੇ ਇੱਕ ਵੱਡੀ ਭੀੜ ਸੀ। ਪਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਡੇ ਵੱਲ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਕੁਝ ਮਿੰਟ ਤੁਰਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਅਸੀਂ ਫਿਰ ਇਕੱਲੇ ਹੋ ਗਏ। ਅਸੀਂ ਭੀੜ ਵਿੱਚੋਂ ਆਪਣਾ ਰਸਤਾ ਬਣਾਉਣ ਵਿੱਚ ਕਾਮਯਾਬ ਹੋ ਗਏ ਸੀ ਪਰ ਅਜੇ ਚੀਨੀ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਵੀ ਨਜਿੱਠਣਾ ਸੀ। ਫੜੇ ਜਾਣ ਦੇ ਵਿਚਾਰ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਡਰ ਨਾਲ ਭਰ ਦਿੱਤਾ।

ਮੇਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਵਿੱਚ ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਮੈਂ ਸੱਚਮੁੱਚ ਡਰਿਆ ਹੋਈਆ ਸੀ , ਆਪਣੇ ਲਈ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੱਖਾਂ ਲੋਕਾਂ ਲਈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣਾ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖਿਆ ਸੀ। ਜੇ ਮੈਂ ਫੜਿਆ ਗਿਆ, ਤਾਂ ਸਭ ਕੁਝ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਇਹ ਖ਼ਤਰਾ ਵੀ ਸੀ ਕਿ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਏ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ

ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਚੀਨੀ ਸੈਨਿਕ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸਾਡੀ ਪਹਿਲੀ ਰੁਕਾਵਟ ਕੀਚੂ ਨਦੀ ਦੀ ਇੱਕ ਸਹਾਇਕ ਨਦੀ ਸੀ ਜਿਸ 'ਤੇ ਮੈਂ ਬਚਪਨ ਵਿੱਚ ਤੁਰਦਾ ਸੀ। ਤਥਾਗ ਰਿਨਪੋਚੇ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਸਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਤੋਂ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ।
ਇਸਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ, ਸਾਨੂੰ ਪੌੜੀਆਂ ਨਾਲ ਬਣੇ ਪੱਥਰਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਲੈਣੀ ਪਈ, ਜਿਸਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਐਨਕਾਂ ਦੇ ਪਾਰ ਕਰਨਾ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਲੱਗਿਆ। ਮੈਂ ਕਈ ਵਾਰ ਆਪਣਾ ਸੰਤੁਲਨ ਗੁਆ ਦਿੱਤਾ। ਫਿਰ, ਕੀਚੂ ਨਦੀ ਦੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਪਹੁੰਚਣ ਤੋਂ ਠੀਕ ਪਹਿਲਾਂ, ਅਸੀਂ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਵੱਡੇ ਸਮੂਹ ਨੂੰ ਮਿਲੇ। ਸੰਸਦ ਦੇ ਮੁਖੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨੇਤਾ ਨਾਲ ਇੱਕ ਸੰਖੇਪ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਨਦੀ ਦੇ ਕੰਢੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਉੱਥੇ ਕਈ ਛੋਟੀਆਂ ਕਿਸ਼ਤੀਆਂ ਅਤੇ ਮਲਾਹਾਂ ਦੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਸਮੂਹ ਸਾਡੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ।

ਅਸੀਂ ਆਰਾਮ ਨਾਲ ਪਾਰ ਕੀਤਾ। ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਸੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਵੀ ਚੱਪੂ ਦੀ ਆਵਾਜ਼ 'ਤੇ ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਮਸ਼ੀਨਗਨ ਫਾਇਰ ਦੀ ਵਰਖਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਉਸ ਸਮੇਂ ਲਹਾਸਾ ਦੇ ਆਲੇ-ਦੁਆਲੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਚੀਨੀ ਸੈਨਿਕ ਤਾਇਨਾਤ ਸਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸੰਭਵ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਨਾ ਦੇਖਣ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਸਾਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਆਂ ਦਾ ਇੱਕ ਸਮੂਹ ਮਿਲਿਆ ਜੋ ਕੁਝ ਘੋੜਿਆਂ ਨਾਲ ਸਾਡੀ ਉਡੀਕ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਇੱਥੇ ਮੇਰੀ ਮਾਂ, ਮੇਰਾ ਭਰਾ, ਭੈਣ ਅਤੇ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਵੀ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋ ਗਏ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਕੁਝ ਦੇਰ ਲਈ ਆਪਣੇ ਸੀਨੀਅਰ ਸਟਾਫ ਦੀ ਉਡੀਕ ਕਰਨ ਲਈ ਰੁਕੇ ਜੋ ਸਾਡੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਣ ਲਈ ਪਿੱਛੇ ਆ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਡੀਕ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਚੀਨੀਆਂ ਦੇ ਬੁਰੇ ਵਿਵਹਾਰ ਬਾਰੇ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਨੂੰ ਇਸ ਸਥਿਤੀ ਵਿੱਚ ਧੱਕ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਦੁਬਾਰਾ ਆਪਣੇ ਐਨਕਾਂ ਲਗਾ ਲਈਆਂ। ਮੈਂ ਹੋਰ ਨਜ਼ਰ ਦੀ ਘਾਟ ਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਿਆ। ਫਿਰ ਚੀਨੀ ਸੈਨਿਕਾਂ ਦੀਆਂ ਟਾਰਚਲਾਈਟਾਂ ਦਿਖਾਈ ਦੇਣ ਲੱਗੀਆਂ। ਖੁਸ਼ਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ, ਚੰਦਰਮਾ ਨੀਵੇਂ ਬੱਦਲਾਂ ਵਿੱਚ ਲੁਕਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ ਅਤੇ ਮੁਸ਼ਕਿਲ ਨਾਲ ਹੀ ਸਭ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਦੂਸਰੇ ਪਹੁੰਚੇ, ਅਸੀਂ ਪਹਾੜੀਆਂ ਅਤੇ ਚੇ-ਲਾ ਦੱਰੇ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋ ਗਏ, ਜੋ ਲਹਾਸਾ ਘਾਟੀ ਨੂੰ ਸਾਂਗਪੋ ਘਾਟੀ ਤੋਂ ਵੱਖ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸਵੇਰੇ ਲਗਭਗ ਤਿੰਨ ਵਜੇ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਸਧਾਰਨ ਫਾਰਮ ਹਾਊਸ 'ਤੇ ਰੁਕੇ, ਜੋ ਕਿ ਅਗਲੇ ਕੁਝ ਹਫ਼ਤਿਆਂ ਵਿੱਚ ਮੈਨੂੰ ਮਿਲਣ ਵਾਲੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਆਸਰਾ ਸਥਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਪਹਿਲਾ ਸੀ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਰੁਕੇ ਅਤੇ ਕੁਝ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਦੱਰੇ ਵੱਲ

ਜਾਣ ਵਾਲੀ ਸੜਕ 'ਤੇ ਚੱਲ ਪਏ, ਜਿੱਥੇ ਅਸੀਂ ਲਗਭਗ ਅੱਠ ਵਜੇ ਪਹੁੰਚੇ। ਸਾਡੇ ਪਹੁੰਚਣ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ ਅਤੇ ਸਵੇਰ ਦੀ ਪਹਿਲੀ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿੱਚ ਆਪਣੀ ਜਲਦਬਾਜ਼ੀ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਰਹਿ ਗਏ। ਘੋੜੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਕਾਠੀ ਅਤੇ ਸਵਾਰ ਸਾਰੇ ਉਲਝ ਗਏ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੱਠ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਨੋਟਿਸ ਦੇ ਇਹ ਜਾਨਵਰ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੇ ਸਨ। ਅਤੇ ਹਨੇਰੇ ਕਾਰਨ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਘੋੜਿਆਂ ਨੂੰ ਘਟੀਆ ਕਾਠੀ ਲਗਾਈ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਗਲਤ ਆਦਮੀ ਉਨ੍ਹਾਂ 'ਤੇ ਸਵਾਰ ਸਨ। ਸਭ ਤੋਂ ਪੁਰਾਣੇ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਢਿੱਲੇ ਖੱਚਰਾਂ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਕਾਠੀ ਲਗਾਈ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਸਭ ਤੋਂ ਸੀਨੀਅਰ ਸਟਾਫ ਨੂੰ ਸਵਾਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। 16,000 ਫੁੱਟ ਉੱਚੇ ਦੱਰੇ, ਚੇ-ਲਾ, ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਰੇਤਲਾ ਦੱਰਾ, ਦੇ ਸਿਖਰ 'ਤੇ ਮੇਰਾ ਟੱਟੂ-ਡਰਾਈਵਰ ਰੁਕਿਆ ਅਤੇ ਮੈਨੂੰ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਘੁਮਾਇਆ, ਮੈਨੂੰ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਸ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਲਹਾਸਾ ਦੀ ਝਲਕ ਪਾਉਣ ਦਾ ਇਹ ਮੇਰਾ ਆਖਰੀ ਮੌਕਾ ਸੀ।

128 ਆਜ਼ਾਦ ਸ਼ਰਨਾਰਥੀ

ਬਹੁਤ ਹੇਠਾਂ, ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ ਸ਼ਹਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਸ਼ਾਂਤ ਦਿਖਾਈ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਸਵਾਰੀ ਤੋਂ ਉਤਰਨ ਅਤੇ ਇਸਦੀਆਂ ਰੇਤਲੀਆਂ ਢਲਾਣਾਂ 'ਤੇ ਦੌੜਨ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕੁਝ ਮਿੰਟ ਪ੍ਰਾਰਥਨਾ ਕੀਤੀ। ਫਿਰ ਅਸੀਂ ਰੁਕੇ ਅਤੇ ਤਸਾਂਗਪੋ ਦੇ ਕੰਢੇ ਵੱਲ ਚੱਲ ਪਏ, ਦੁਪਹਿਰ ਤੋਂ ਠੀਕ ਪਹਿਲਾਂ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਕਿਸ਼ਤੀ ਦੁਆਰਾ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਹੀ ਕਰਾਸਿੰਗ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਉਮੀਦ ਸੀ ਕਿ ਚੀਨੀ ਫੌਜ ਅਜੇ ਤੱਕ ਉੱਥੇ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚੀ ਹੋਵੇਗੀ। ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਰੁਕੇ, ਜਿੱਥੇ ਵਾਸੀ ਮੇਰਾ ਸਵਾਗਤ ਕਰਨ ਆਏ ਸਨ। ਅਸੀਂ ਹੁਣ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਔਖੇ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਦੇ ਕਿਨਾਰੇ 'ਤੇ ਸੀ। ਬਸਤੀਆਂ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਸਨ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਸਨ। ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਆਂ ਨੇ ਇਲਾਕੇ 'ਤੇ ਕਬਜ਼ਾ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇੱਥੋਂ ਅਸੀਂ ਸੈਂਕੜੇ ਗੁਰੀਲਾ ਲੜਾਕਿਆਂ ਨਾਲ ਘਿਰੇ ਹੋਏ ਹੋਵਾਂਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡੇ ਆਉਣ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਹੁਣ ਅੱਗੇ ਦੀ ਯਾਤਰਾ 'ਤੇ ਸਾਡੀ ਸੁਰੱਖਿਆ ਲਈ ਜ਼ਿੰਮੇਵਾਰ ਸਨ।

ਚੀਨੀਆਂ ਲਈ ਸਾਡਾ ਪਿੱਛਾ ਕਰਨਾ ਔਖਾ ਹੁੰਦਾ ਪਰ ਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਾਡਾ ਪਤਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਉਹ ਸਾਡੇ ਸੰਭਾਵੀ ਰਸਤੇ ਦਾ ਆਸਾਨੀ ਨਾਲ ਅੰਦਾਜ਼ਾ ਲਗਾ ਸਕਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਰੋਕਣ ਲਈ ਅੱਗੇ ਫੌਜ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਲਗਭਗ ਤਿੰਨ ਸੌ ਪੰਜਾਹ ਤਿੱਬਤੀ ਸਾਡੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਲਗਭਗ ਪੰਜਾਹ

ਅਨਿਯਮਿਤ ਲੜਾਕਿਆਂ ਦੇ ਨਾਲ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ ਸਨ। ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਾਡੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਵੀ ਲਗਭਗ ਸੌ ਆਦਮੀ ਸਨ। ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਸਾਰੇ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹਥਿਆਰਬੰਦ ਸਨ। ਉਹ ਵੀ ਜਿਸਨੂੰ ਮੇਰਾ ਨਿੱਜੀ ਰਸੋਈਆ ਨਿਯੁਕਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਵੀ ਸੀ.ਆਈ.ਏ. ਦੁਆਰਾ ਸਿਖਲਾਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨੌਜਵਾਨਾਂ ਵਿੱਚੋਂ ਇੱਕ ਸੀ। ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਵੱਡਾ ਬਾਜ਼ੂਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਹ ਆਪਣੀ ਕਮਰ 'ਤੇ ਇਸ ਵਿਸ਼ਾਲ ਅਤੇ ਡਰਾਉਣੇ ਦਿੱਖ ਵਾਲੇ ਹਥਿਆਰ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰਨ ਲਈ ਇੰਨਾ ਉਤਸੁਕ ਸੀ ਕਿ ਇੱਕ ਸਮੇਂ ਉਹ ਲੇਟ ਗਿਆ ਅਤੇ ਇੱਕ ਅਜਿਹੀ ਜਗ੍ਹਾ 'ਤੇ ਕਈ ਗੋਲੀਆਂ ਚਲਾਈਆਂ ਜਿਸਨੂੰ ਉਹ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦੀ ਸਥਿਤੀ ਸਮਝਦਾ ਸੀ। ਪਰ ਇਸਨੂੰ ਮੁੜ ਲੋਡ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਇੰਨਾ ਸਮਾਂ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਅਸਲ ਦੁਸ਼ਮਣ ਦਾ ਕੰਮ ਆਸਾਨ ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ। ਕੁੱਲ ਮਿਲਾ ਕੇ ਪ੍ਰਦਰਸ਼ਨ ਪ੍ਰਭਾਵਸ਼ਾਲੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਸਮੂਹ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹੋਰ ਆਦਮੀ ਸੀ ਜੋ ਸੀਆਈਏ ਲਈ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਸੀ। ਉਹ ਇੱਕ ਰੇਡੀਓ ਆਪਰੇਟਰ ਸੀ ਜੋ ਸਪੱਸ਼ਟ ਤੌਰ 'ਤੇ ਪੂਰੀ ਯਾਤਰਾ ਦੌਰਾਨ ਹੈੱਡਕੁਆਰਟਰ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਕਿਸ ਦੇ ਸੰਪਰਕ ਵਿੱਚ ਸੀ । ਮੈਂ ਸਿਰਫ਼ ਇੰਨਾ ਜਾਣਦਾ ਹਾਂ ਕਿ ਉਸਦੇ ਕੋਲ ਇੱਕ ਮੋਰਸ ਕੁੰਜੀ ਟ੍ਰਾਂਸਮੀਟਰ ਸੀ।

ਉਸ ਰਾਤ ਅਸੀਂ ਰਾਮੇ ਨਾਮਕ ਇੱਕ ਮੱਠ ਵਿੱਚ ਰੁਕੇ ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਪੰਚੇਨ ਲਾਮਾ ਨੂੰ ਇੱਕ ਪੱਤਰ ਲਿਖਿਆ ਜਿਸ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭੱਜਣ ਬਾਰੇ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ, ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਸਲਾਹ ਦਿੱਤੀ ਗਈ ਕਿ ਜੇ ਸੰਭਵ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਭਾਰਤ ਆ ਜਾਵੇ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਆਇਆ ਸੀ, ਉਦੋਂ ਤੋਂ ਮੈਨੂੰ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਖ਼ਬਰ ਨਹੀਂ ਮਿਲੀ ਸੀ।

ਉਸਨੇ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਾਲ ਲਈ ਆਪਣੀਆਂ ਸ਼ੁਭਕਾਮਨਾਵਾਂ ਭੇਜੀਆਂ। ਇੱਕ ਵੱਖਰੇ, ਗੁਪਤ ਨੋਟ ਵਿੱਚ, ਉਸਨੇ ਇਹ ਵੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਦੇਸ਼ ਭਰ ਵਿੱਚ ਵਿਗੜਦੀ ਸਥਿਤੀ ਦੇ ਮੱਦੇਨਜ਼ਰ, ਸਾਡੇ ਲਈ ਭਵਿੱਖ ਲਈ ਇੱਕ ਰਣਨੀਤੀ ਤਿਆਰ ਕਰਨਾ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸੀ। ਇਹ ਪਹਿਲਾ ਸੰਕੇਤ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਚੀਨੀ ਮਾਲਕਾਂ ਦੀ ਗੁਲਾਮੀ ਵਿੱਚ ਨਹੀਂ ਰਹੇਗਾ। ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਨਾਲ, ਮੇਰਾ ਸੁਨੇਹਾ ਕਦੇ ਵੀ ਉਸ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਿਆ ਅਤੇ ਉਹ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਹੀ ਰਿਹਾ।

ਅਗਲਾ ਪਾਸਾ ਸਾਬੋ-ਲਾ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ, ਜਿਸ 'ਤੇ ਅਸੀਂ ਦੋ ਜਾਂ ਤਿੰਨ ਦਿਨਾਂ

ਬਾਅਦ ਪਹੁੰਚੇ। ਚੋਟੀ 'ਤੇ ਬਹੁਤ ਠੰਢ ਸੀ ਅਤੇ ਬਰਫ਼ ਦਾ ਤੂਫ਼ਾਨ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਕੁਝ ਸਾਥੀਆਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਚਿੰਤਤ ਹੋ ਗਿਆ। ਹਾਲਾਂਕਿ ਮੈਂ ਜਵਾਨ ਅਤੇ ਚੁਸਤ ਸੀ, ਸਾਡੇ ਕਾਫਲੇ ਦੇ ਕੁਝ ਬਜ਼ੁਰਗਾਂ ਨੂੰ ਯਾਤਰਾ ਵਿੱਚ ਬਹੁਤ ਮੁਸ਼ਕਲ ਆ ਰਹੀ ਸੀ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਹੌਲੀ ਨਹੀਂ ਹੋਏ ਕਿਉਂਕਿ, ਸਾਨੂੰ ਅਜੇ ਵੀ ਚੀਨੀ ਫੌਜ ਦੁਆਰਾ ਰੋਕਣ ਦੇ ਗੰਭੀਰ ਖ਼ਤਰੇ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਪੈ ਸਕਦਾ ਸੀ । ਸਾਨੂੰ ਖਾਸ ਤੌਰ 'ਤੇ ਗਿਆਂਤਸੇ ਅਤੇ ਕੋਂਗਪੋ ਖੇਤਰਾਂ ਵਿੱਚ ਤਾਇਨਾਤ ਚੀਨੀ ਫੌਜਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦੋਵਾਂ ਪਾਸਿਆਂ ਦੇ ਘੇਰੇ ਵਿੱਚ ਫਸਣ ਦਾ ਖ਼ਤਰਾ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਇਰਾਦਾ ਭਾਰਤੀ ਸਰਹੱਦ ਤੋਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਪਹਿਲਾਂ ਲੁੰਤਸੇ ਜ਼ੋਂਗ ਵਿਖੇ ਰੁਕਣ ਦਾ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਮੈਂ ਸਤਾਰ੍ਹਾਂ-ਨੁਕਾਤੀ 'ਸਮਝੌਤੇ' ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਾਂਗਾ, ਸਾਰੇ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਪੂਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਾਸਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਕਬਜ਼ੇ ਵਿੱਚ ਲੈਣ ਲਈ ਆਪਣੀ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰਾਂਗਾ, ਅਤੇ ਚੀਨੀਆਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਾਂਗਾ। ਪਰ ਪੰਜਵੇਂ ਦਿਨ ਇੱਕ ਘੋੜਸਵਾਰ ਰੈਜੀਮੈਂਟ ਭਿਆਨਕ ਖ਼ਬਰਾਂ ਲੈ ਕੇ ਪਹੁੰਚੀ। ਮੇਰੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਸਿਰਫ਼ ਅਠਤਾਲੀ ਘੰਟੇ ਬਾਅਦ ਹੀ ਚੀਨੀਆਂ ਨੇ ਨੋਰਬੁਲਿੰਕਾ 'ਤੇ ਗੋਲਾਬਾਰੀ ਕਰਨੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ ਸੀ ਅਤੇ ਉੱਥੇ ਇਕੱਠੀ ਹੋਈ ਨਿਹੱਥੇ ਭੀੜ 'ਤੇ ਮਸ਼ੀਨਾਂ ਨਾਲ ਹਮਲਾ ਕਰਨਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਸੀ। ਮੇਰਾ ਸਭ ਤੋਂ ਬੁਰਾ ਸੁਪਨਾ ਸੱਚ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਅਹਿਸਾਸ ਹੋਇਆ ਕਿ ਅਜਿਹੇ ਜ਼ਾਲਮ ਅਤੇ ਅਪਰਾਧਿਕ ਤਰੀਕਿਆਂ ਵਾਲੇ ਲੋਕਾਂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨਾ ਅਸੰਭਵ ਸੀ। ਸਾਡੇ ਲਈ ਇੱਥੋਂ ਜਿੰਨਾ ਹੋ ਸਕੇ ਦੂਰ ਜਾਣ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਬਚਿਆ ਸੀ। ਭਾਰਤ ਅਜੇ ਵੀ ਕਈ ਦਿਨਾਂ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਦੂਰ ਸੀ ਅਤੇ ਵਿਚਕਾਰ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਉੱਚੇ ਰਸਤੇ ਸਨ।

ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਹਫ਼ਤੇ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਆਖਰਕਾਰ ਲੁੰਤਸੇ ਜ਼ੋਂਗ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਅਸੀਂ ਸਿਰਫ਼ ਦੋ ਰਾਤਾਂ ਹੀ ਰੁਕੇ, ਜੋ ਕਿ ਮੇਰੇ ਲਈ ਸਤਾਰ੍ਹਾਂ-ਨੁਕਾਤੀ ਸਮਝੌਤੇ ਨੂੰ ਰੱਦ ਕਰਨ ਅਤੇ ਦੇਸ਼ ਲਈ ਇੱਕ ਇਕੱਲੀ ਸੰਵਿਧਾਨਕ ਸਰਕਾਰ ਦੇ ਗਠਨ ਦਾ ਰਸਮੀ ਐਲਾਨ ਕਰਨ ਲਈ ਕਾਫ਼ੀ ਸਮਾਂ ਸੀ। ਸਮਾਰੋਹ ਵਿੱਚ ਇੱਕ ਹਜ਼ਾਰ ਤੋਂ ਵੱਧ ਲੋਕ ਸ਼ਾਮਲ ਹੋਏ। ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਹੋਰ ਜ਼ਿਆਦਾ ਸਮਾਂ ਰਹਿਣ ਲਈ ਬਹੁਤ ਉਤਸੁਕ ਸੀ। ਪਰ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਆਈਆਂ ਕਿ ਚੀਨੀ ਫੌਜਾਂ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਬਹੁਤ ਦੂਰ ਨਹੀਂ ਸਨ। ਝਿਜਕਦੇ ਹੋਏ ਅਸੀਂ ਭਾਰਤੀ ਸਰਹੱਦ ਵੱਲ ਵਧੇ, ਜੋ ਹੁਣ ਸਿੱਧੀ ਲਾਈਨ ਵਿੱਚ ਸਿਰਫ਼ ਸੱਠ ਮੀਲ ਸੀ ਪਰ ਜ਼ਮੀਨ 'ਤੇ ਲਗਭਗ ਦੁੱਗਣੀ ਦੂਰ ਸੀ। ਅਜੇ ਵੀ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀ ਇੱਕ ਲੜੀ ਪਾਰ ਕਰਨੀ ਸੀ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਦੂਰੀ ਤੈਅ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਕਈ ਦਿਨ ਲੱਗਣਗੇ, ਖਾਸ ਕਰਕੇ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਡੇ ਘੋੜੇ ਬਹੁਤ ਥੱਕ ਗਏ ਸਨ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲਈ ਬਹੁਤ ਘੱਟ ਚਾਰਾ ਬਚਿਆ ਸੀ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ

ਤਾਕਤ ਮੁੜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਲਈ ਅਕਸਰ ਰੁਕਣਾ ਪੈਂਦਾ ਸੀ। ਰਵਾਨਾ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂ ਮਜ਼ਬੂਤ ਆਦਮੀਆਂ ਦੀ ਇੱਕ ਟੋਲੀ ਭੇਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਜਲਦੀ ਤੋਂ ਜਲਦੀ ਭਾਰਤ ਪਹੁੰਚਣਾ ਸੀ, ਨਜ਼ਦੀਕੀ ਸਰਕਾਰੀ ਅਧਿਕਾਰੀ ਨੂੰ ਲੱਭਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਤੋਂ ਸੂਚਿਤ ਕਰਨਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਉੱਥੇ ਪਨਾਹ ਲੈਣ ਦੀ ਯੋਜਨਾ ਬਣਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਲੁੰਤਸੇ ਡਜ਼ੋਂਗ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਝੋਰਾ ਨਾਮਕ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਪਿੰਡ ਗਏ ਅਤੇ ਉੱਥੋਂ ਭਾਰਤੀ ਸਰਹੱਦ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਆਖਰੀ ਦੱਰੇ ਤੱਕ। ਅਸੀਂ ਸੜਕ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਉੱਚੇ ਬਿੰਦੂ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚ ਰਹੇ ਸੀ ਜਦੋਂ ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਭਿਆਨਕ ਝਟਕਾ ਲੱਗਿਆ। ਇੱਕ ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਦਿਖਾਈ ਦਿੱਤਾ ਅਤੇ ਸਿੱਧਾ ਸਾਡੇ ਉੱਪਰੋਂ ਉੱਡ ਗਿਆ। ਇਹ ਬਹੁਤ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਲੰਘਿਆ - ਇੰਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਕਿ ਇਹ ਪਤਾ ਲਗਾਉਣਾ ਅਸੰਭਵ ਸੀ ਕਿ ਇਸ 'ਤੇ ਕੀ ਨਿਸ਼ਾਨ ਸਨ - ਪਰ ਇੰਨੀ ਤੇਜ਼ੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਕਿ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਾਨੂੰ ਨਾ ਦੇਖ ਸਕਣ। ਇਹ ਇੱਕ ਚੰਗਾ ਸੰਕੇਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜੇ ਇਹ ਚੀਨੀ ਜਹਾਜ਼ ਹੁੰਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਇਹ ਸ਼ਾਇਦ ਓਹ ਸੀ, ਤਾਂ ਇਸਦੀ ਚੰਗੀ ਸੰਭਾਵਨਾ ਸੀ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕਿੱਥੇ ਹਾਂ।

ਇਸ ਜਾਣਕਾਰੀ ਨਾਲ ਉਹ ਹਵਾ ਤੋਂ ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਲਈ ਵਾਪਸ ਆ ਸਕਦੇ ਸਨ ਅਤੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਦਾ ਕੋਈ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਹਵਾਈ ਜਹਾਜ਼ ਭਾਵੇਂ ਕਿੱਥੋਂ ਦਾ ਹੋਵੇ, ਇਹ ਇੱਕ ਯਾਦ ਦਿਵਾਉਂਦਾ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਕਿਤੇ ਵੀ ਸੁਰੱਖਿਅਤ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਜਲਾਵਤਨੀ ਵਿੱਚ ਨਾ ਜਾਣ ਬਾਰੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ੰਕਾਵਾਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਉਮੀਦ ਭਾਰਤ ਸੀ। ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਬਾਅਦ, ਲੁੰਤਸੇ ਡਜ਼ੋਂਗ ਤੋਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਆਦਮੀਆਂ ਨੂੰ ਮੈਂ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਉਹ ਇਸ ਖ਼ਬਰ ਨਾਲ ਵਾਪਸ ਆਏ ਕਿ ਭਾਰਤ ਸਰਕਾਰ ਨੇ ਮੇਰੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਲਈ ਹਰੀ ਝੰਡੀ ਦੇ ਦਿੱਤੀ ਹੈ। ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਮੈਨੂੰ ਰਾਹਤ ਮਿਲੀ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਬਿਨਾਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਦੇ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਪੈਰ ਨਹੀਂ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਮੈਂ ਆਪਣੀ ਆਖਰੀ ਰਾਤ ਤਿੱਬਤ ਵਿੱਚ ਮੰਗਮਾਂਗ ਨਾਮਕ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਪਿੰਡ ਵਿੱਚ ਬਿਤਾਈ। ਅਸੀਂ ਹੁਣੇ ਹੀ ਤਿੱਬਤ ਦੇ ਇਸ ਆਖਰੀ ਪਿੰਡ, 'ਬਰਫ਼ ਦੀ ਧਰਤੀ' ਵਿੱਚ ਪਹੁੰਚੇ ਸੀ, ਜਦੋਂ ਮੀਂਹ ਪੈਣ ਲੱਗਾ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਅੱਗੇ ਵਧ ਰਹੇ ਸੀ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਬਰਫ਼ਬਾਰੀ ਅਤੇ ਮੀਂਹ ਹਨੇਰੀ ਨੇ ਵਾਰ-ਵਾਰ ਪਰੇਸ਼ਾਨ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਬਹੁਤ ਥੱਕੇ ਹੋਏ ਸੀ ਅਤੇ ਮੀਂਹ ਹੀ ਇੱਕ ਚੀਜ਼ ਸੀ ਜੋ ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸੀ। ਸਾਰੀ ਰਾਤ ਬਹੁਤ ਜ਼ਿਆਦਾ ਮੀਂਹ ਪੈਂਦਾ ਰਿਹਾ।

ਕੰਗਾਲੀ ਵਿੱਚ ਆਟਾ ਗਿੱਲਾ । ਮੇਰਾ ਤੰਬੂ ਵੀ ਲੀਕ ਹੋਣ ਲੱਗਾ। ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਬਿਸਤਰਾ ਕਿੱਥੇ ਵੀ ਲਾਇਆ, ਮੈਂ ਮੀਂਹ ਦੇ ਪਾਣੀ ਦੇ ਹੜ੍ਹ ਤੋਂ ਬਚ ਨਹੀਂ ਸਕਿਆ। ਨਤੀਜੇ ਵਜੋਂ, ਪਿਛਲੇ ਕੁਝ ਦਿਨਾਂ ਤੋਂ ਮੈਂ ਜਿਸ ਬੁਖਾਰ ਨਾਲ ਜੂਝ ਰਿਹਾ ਸੀ, ਉਹ ਰਾਤੋ-ਰਾਤ ਗੰਭੀਰ ਦਸਤ ਵਿੱਚ ਬਦਲ ਗਿਆ।

ਅਗਲੀ ਸਵੇਰ ਮੈਂ ਇੰਨਾ ਬਿਮਾਰ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਤੁਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸ ਲਈ ਅਸੀਂ ਜਿੱਥੇ ਸੀ ਉੱਥੇ ਹੀ ਰਹੇ। ਮੇਰੇ ਸਾਥੀ ਮੈਨੂੰ ਨੇੜੇ ਦੇ ਇੱਕ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਘਰ ਵਿੱਚ ਲੈ ਗਏ, ਪਰ ਇਹ ਮੇਰੀ ਰੱਖਿਆ ਲਈ ਇੱਕ ਤੰਬੂ ਤੋਂ ਵੱਧ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ, ਜ਼ਮੀਨ ਤੋਂ ਉੱਠਣ ਵਾਲੀ ਗਾਵਾਂ ਦੀ ਬੋਅ ਦਮ ਘੁੱਟ ਰਹੀ ਸੀ। ਉਸ ਦਿਨ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਪੋਰਟੇਬਲ ਰੇਡੀਓ 'ਤੇ ਖ਼ਬਰ ਸੁਣੀ ਕਿ ਮੈਂ ਭਾਰਤ ਲਈ ਰਵਾਨਾ ਹੋਇਆ ਸੀ ਪਰ ਰਸਤੇ ਵਿੱਚ ਆਪਣੇ ਘੋੜੇ ਤੋਂ ਡਿੱਗ ਪਿਆ ਸੀ ਅਤੇ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਨਾਲ ਮੈਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀ ਹੋਈ ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਇਸ ਬਦਕਿਸਮਤੀ ਤੋਂ ਬਚਾ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਮੈਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੇ ਦੋਸਤ ਇਸ ਬਾਰੇ ਚਿੰਤਤ ਹੋਣਗੇ। ਅਗਲੇ ਦਿਨ ਮੈਂ ਜਾਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਹੁਣ ਸਿਰਫ਼ ਇੱਕ ਔਖਾ ਕੰਮ ਬਾਕੀ ਸੀ। ਉਹ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਸੈਨਿਕਾਂ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਘੁਲਾਟੀਆਂ ਨੂੰ ਅਲਵਿਦਾ ਕਹਿਣਾ ਜੋ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਲਹਾਸਾ ਤੋਂ ਆਏ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਵਾਪਸ ਜਾਣਾ ਸੀ ਅਤੇ ਚੀਨੀਆਂ ਦਾ ਸਾਹਮਣਾ ਕਰਨਾ ਸੀ । ਇੱਕ ਕਰਮਚਾਰੀ ਨੇ ਵੀ ਉੱਥੇ ਰਹਿਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ। ਉਸਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਉਸਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲੱਗਦਾ ਕਿ ਉਹ ਭਾਰਤ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਆ ਸਕੇਗਾ , ਇਸ ਲਈ ਉਸਦੇ ਲਈ ਇੱਥੇ ਰਹਿ ਕੇ ਲੜਨਾ ਬਿਹਤਰ ਹੋਵੇਗਾ। ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਦ੍ਰਿੜਤਾ ਅਤੇ ਹਿੰਮਤ ਦੀ ਦਿਲੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕਰਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਹੰਝੂਆਂ ਭਰੀ ਵਿਦਾਇਗੀ ਦਿੰਦਾ ਹਾਂ।

ਮੈਂ ਉਸਦੀ ਹਿੰਮਤ ਤੇ ਦਲੇਰੀ ਦੀ ਸੱਚੇ ਮਨੋਂ ਪ੍ਰਸ਼ੰਸਾ ਕੀਤੀ। ਇਹਨਾਂ ਲੋਗਾਂ ਤੋਂ ਹੰਝੂ ਪੂਰਣ ਵਿਦਾਈ ਲੈਣ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮੈਨੂੰ ਜ਼ੋਮੋ ਦੀ ਚੌੜੀ ਪਿੱਠ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਾਉਣ ਵਿੱਚ ਮਦਦ ਕੀਤੀ ਗਈ, ਕਿਉਂਕਿ ਮੈਂ ਅਜੇ ਵੀ ਘੋੜੇ 'ਤੇ ਚੜ੍ਹਨ ਲਈ ਬਹੁਤ ਕਮਜ਼ੋਰ ਸੀ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਵਾਜਾਈ ਦੇ ਉਸ ਢੰਗ 'ਤੇ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਜੱਦੀ ਦੇਸ਼ ਛੱਡ ਦਿੱਤਾ।

#####